

Kreditni RBA zadruga u parnici i ovrsi: prije i nakon lex Škibola

Gvozdić, Stjepan

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:995705>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za građansko procesno pravo

Stjepan Gvozdić

**KREDITI RBA ZADRUGA U PARNICI I OVRSI:
PRIJE I NAKON *LEX ŠKIBOLA***

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Marko Bratković

Zagreb, rujan 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TIPIČAN SLUČAJ.....	4
3. POČETNO STANJE.....	7
3.1. Položaj vjerovnika.....	7
3.2. Položaj dužnika.....	9
4. PRVA PROMJENA: ZAKON O NIŠTETNOSTI	11
4.1. Donošenje zakona	11
4.2. Položaj dužnika u ovrsi.....	11
4.3. Položaj dužnika u parnici	13
4.4. Položaj vjerovnika.....	14
5. DRUGA PROMJENA: PRESUDA <i>MILIVOJEVIĆ</i>	18
5.1. Donošenje presude.....	18
5.1.1. Usklađenost s Uredbom Bruxelles I <i>bis</i>	19
5.1.2. Usklađenost s Ugovorom o funkcioniranju Europske unije.....	21
5.2. Položaj vjerovnika.....	24
5.3. Položaj dužnika.....	25
6. TREĆA PROMJENA: ODLUKA USTAVNOG SUDA	25
6.1. Donošenje odluke.....	25
6.2. Položaj dužnika.....	29
6.3. Položaj vjerovnika.....	29
7. ZAKLJUČAK.....	30
LITERATURA	33

Izjava o izvornosti

Ja, Stjepan Gvozdić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Stjepan Gvozdić, v. r.

1. UVOD

Poznati problem s kreditima u švicarskim francima u Hrvatskoj poprima razmjere pravosudne sage. U medijima se nerijetko isticala pohlepa banaka koje su uspjele navesti građane na visokorizične poslove kao i potreba zaštite građana kao potrošača koji nemaju i ne moraju imati stručno financijsko znanje (iako se doduše čuju i drukčiji pogledi – prema kojima su dužnici sami krivi jer nisu čitali „sitna slova“ htijući profitirati na kreditima jeftinijim od onih u eurima). Budući da su sličan diskurs – govoreći o lihvarskim kreditima koji građane dovode na rub egzistencije – domaći mediji koristili i u manje poznatom slučaju *RBA zadruga*, mogao bi se steći dojam da se tu radi o mlađem bratu slučaja *Franak*.

Međutim, problem s kreditima koje je značajan broj hrvatskih građana uzimao kod RBA zadruga – nekoliko kreditno-štednih zadruga iz Republike Austrije koje sve posluju pod imenom Raiffeisenbank – u konačnici se bitno razlikuje od *Franka*. U potonjem su slučaju domaći sudovi pravomoćno utvrdili postojanje nepoštenih ugovornih odredaba u postupku zaštite kolektivnih interesa potrošača (koji je bio prvi takav postupak u Hrvatskoj).¹ S druge strane, u slučaju *RBA zadruga* primatelji kredita isticali su pred sudovima navodnu nezakonitost njihova poslovanja iz drugih razloga, s čime nisu uspjeli. U ovom radu prikazuju se procesni problemi njihove naplate, koristeći sudsku praksu i glavne pravničke metode: argumentaciju i interpretaciju.

Riječ je o kreditima koje su određene štajerske kreditno-štedne zadruge iz bankarske grupacije Raiffeisen isplaćivale hrvatskim državljanima u prvom desetljeću 2000-ih godina, dakle prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Točan broj kredita nemoguće je utvrditi, ali sama Raiffeisen banka navodi broj od gotovo tri tisuće ugovora.² Kad se dio građana koji nije uredno otplaćivao kredite suočio s ovršnim postupcima, tema *RBA zadruga* pojavila se u Hrvatskom saboru 2015. godine u kontekstu deložacija kreditnih dužnika koje bi država trebala spasiti od navodno

¹ Za prikaz dosadašnjeg tijeka slučaja i otvorenih pitanja vidi: Metelko, Igor. Osvrt na prvi ogledni postupak u RH i prava korisnika konvertiranih kredita s valutnom klauzulom u CHF, Informator br. 6629. od 29. 5. 2020. Dostupno na: <https://informator.hr/strucni-clanci/osvrt-na-prvi-ogledni-postupak-u-rh-i-prava-korisnika-konvertiranih-kredita-s-valutnom-klauzulom-u-chf>, kao i Maganić, Aleksandra. Pravno shvaćanje Vrhovnog suda RH o valjanosti ugovora o konverziji, *Pravo i porezi*, br. 6 (2020), str. 65. – 69.

² Kunda, Ivana; Grgurić, Mihaela. Od zakona do Suda EU-a: predmet 'Milivojević', *Zakonitost*, sv. 1, br. 3 (2019), str. 32. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:775007>.

nezakonite ovrhe.³ Te su godine usto stupile na snagu izmjene⁴ Zakona o potrošačkom kreditiranju⁵ – donesene prvenstveno radi rješavanja problema kredita u švicarskim francima – kojima se uređuje njihova konverzija te postupak proglašenja ništetnosti ugovora sklopljenih s vjerovnikom koji nema potrebna ovlaštenja za pružanje usluga potrošačkog kreditiranja.

Međutim, kako se u sudskoj praksi to zakonsko rješenje nije pokazalo sasvim prikladnim za dužnike RBA zadruga (među ostalim zato što nemaju svi status potrošača), donesen je 2017. posve novi zakon koji se trebao odnositi na njih. Taj zakon, u medijima nazvan *lex Škibola* po svom predlagatelju, nezavisnom saborskom zastupniku Marinu Škiboli, punim nazivom glasio je Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježima sklopljenih u Republici Hrvatskoj⁶. Njegova je ključna odredba proglašenje ništetnosti već sklopljenih ugovora o kreditu kod kojih je vjerovnik strana pravna osoba bez ovlaštenja Hrvatske narodne banke za odobravanje kredita u Hrvatskoj, a njegovo polje primjene šire od Zakona o potrošačkom kreditiranju. Za dužnike je pak praktično najvažnija odredba o odgodi pokrenute ovrhe do pravomoćnosti parnice o ništetnosti.

Predlagatelj zakona smatrao je da su krediti RBA zadruga nezakoniti jer one nisu bile ovlaštene za poslovanje u Hrvatskoj, a da usto domaći sudovi nezakonito odobravaju ovrhe radi ostvarenja tražbina iz tih kredita pogrešno tretirajući taj obvezni odnos kao domaći umjesto kao odnos s međunarodnim obilježjem. Navodio je da takva situacija dovodi do „neželjenih posljedica prema najmanje 100.000 građana“ i moguće do „raspada obitelji, otimačine njihove imovine, iseljavanja, depopulacije itd.“ tako da je potrebno novim zakonom uspostaviti ravnopravnost sudionika obveznog odnosa.⁷ Dok po općem pravilu hrvatskog obveznog prava ugovori čije je sklapanje zabranjeno jednoj strani ostaju valjani ako nema drugih razloga za njihovu nevaljanost⁸ (ali u obzir dolaze prekršajne i kaznene sankcije prema toj strani), Škibolin zakon upravo uvodi građanskopravnu sankciju proglašenja ništetnosti određenih ugovora za čije sklapanje vjerovnik nije imao ovlaštenje.

³ HRT – Vijesti. Oporba u Saboru zatražila moratorij na ovrhe (26. 2. 2015.). Dostupno na: <https://arhiv-vijesti.hrt.hr/273662/oporba-trazi-moratorij-na-ovrhe>.

⁴ Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju, NN br. 102/15 (dalje u tekstu: ZPK/2015).

⁵ Zakon o potrošačkom kreditiranju, NN br. 75/09, 112/12, 143/13, 147/13, 9/15, 78/15, 102/15, 52/16 (dalje u tekstu: ZPK).

⁶ Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježima sklopljenih u Republici Hrvatskoj, NN br. 72/17, 131/20 (dalje u tekstu: Zakon o ništetnosti ili ZNUKMO).

⁷ Prijedlog Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjem sklopljenih u Republici Hrvatskoj, s Konačnim prijedlogom Zakona, P.Z. br. 121, 13. travnja 2017. (dalje u tekstu: P.Z.121/2017), str. 3.

⁸ Čl. 322. st. 2. Zakona o obveznim odnosima, NN br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21 (dalje u tekstu: ZOO).

Međutim, zbog načina na koji je zakonodavac definirao polje primjene Zakona o ništetnosti, čini se da u konačnici uopće nije primjenjiv na kredite RBA zadruga. Zakon naime uređuje samo ugovore sklopljene u Republici Hrvatskoj, a u velikom broju parnica ispostavilo se da je njihovo mjesto sklapanja u Austriji. Nadalje, sama činjenica da Škibolin zakon zahvaća u odnose nastale prije njegova stupanja na snagu (odnosno da na određeni način djeluje retroaktivno) problematizirana je pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske kojemu je nedugo nakon usvajanja Zakona podneseno više prijedloga za ocjenu ustavnosti, a uskoro zatim i zahtjev Sudu Europske unije za prethodnu odluku.

Početkom 2019. Sud EU-a donio je presudu u predmetu C-630/17, *Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan – Jagerberg – Wolfsberg eGen*⁹ koja je izazvala dosta pozornosti u stručnoj i široj javnosti.¹⁰ Njome je Sud utvrdio da se pravu Unije protive odredbe Škibolina zakona o retroaktivnom proglašenju ništetnosti ugovora i o sudskoj nadležnosti, što je pak izazvalo određene nedoumice u vezi s pokrenutim ovrhama. No nakon što je početkom 2020. godine Ustavni sud u postupku ocjene ustavnosti ukinuo Zakon o ništetnosti¹¹, mnogi su ovršni postupci okončavani u korist vjerovnika kao ovrhovoditelja, po istom pravu kao prije donošenja tog zakona.

U brojnim predmetima može se uočiti sličan činjenični okvir kao i otvorena pravna pitanja na koja će se u ovom radu pokušati dati odgovor.¹² Na početku rada izložen je tipičan slučaj dobiven apstrahiranjem manje važnih detalja iz različitih konkretnih predmeta. U središnjem dijelu rada izložen je tijek sudskih postupaka (ovršnih i parničnih) pred domaćim sudovima vezanih uz kredite RBA zadruga te se opisuju procesne mogućnosti stranaka u četirima fazama, ovisno o tome koje je pravo primjenjivo u promatranom razdoblju: stanje prije i nakon donošenja Zakona o ništetnosti, ali i promjene izazvane presudom *Milivojević protiv Raiffeisenbank* te odlukom Ustavnog suda o ukidanju Zakona o ništetnosti. Zaključno se razmatra svrhovitost donošenja Škibolina zakona za probleme građana kojima je trebao pomoći

⁹ Presuda Suda EU od 14. veljače 2019. u predmetu C-630/17, *Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan – Jagerberg – Wolfsberg eGen*, ECLI:EU:C:2019:123 (dalje u tekstu: *Milivojević*).

¹⁰ V. npr. Klepo, Marina. „Unatoč europskoj presudi, sud u Puli odbio provesti ovrhu“, *Jutarnji.hr* (23. 7. 2020.). Dostupno na: <https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/unatoc-europskoj-presudi-sud-u-puli-odbio-provesti-ovrhu-10433281>; Materljan, Igor, Moguća primjena Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima usprkos presudi *Milivojević*, *Odvjetnik*, god. 93, br. 4, 2020., str. 11. – 12., bilj. 6. – 10.

¹¹ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-3678/2017 i dr. od 3. studenoga 2020. i dva izdvojena mišljenja sudaca, NN, br. 131/20 (dalje u tekstu: U-I-3687/2017).

¹² Veoma sam zahvalan sutkinji Općinskog građanskog suda u Zagrebu gospođi Ivi Žuteliji Krešić na zanimljivim i poticajnim raspravama o ovoj temi kao i gospođi Jeleni Damjanović Barić, odvjetnici u Čakovcu, na korisnim komentarima tijekom pisanja rada i upućivanju na aktualnu sudsku praksu

te ističu manjkavosti u pisanju tog zakona (koji je u Hrvatskom saboru donesen jednoglasno) u svjetlu prava Europske unije, ali i Ustava Republike Hrvatske.

2. TIPIČAN SLUČAJ

Hrvatski državljanin koji živi u Hrvatskoj odlučuje uzeti kredit u eurima (dalje u tekstu: dužnik) kod jedne od nekoliko austrijskih zadruga koje posluju pod imenom grupe Raiffeisen i smatraju se u svojoj državi kreditnim institucijama. O poslovanju zadruge saznao je preko posrednika koji je po Hrvatskoj tražio potencijalne primatelje kredita.

Dužnik odlazi u Austriju u sjedište zadruge te tamo dobiva dokumentaciju o kreditu uključujući tipski ugovor potpisan od strane davatelja kredita, u kojem stoji da je potpisan u mjestu koje je sjedište zadruge. Ugovorena je mjerodavnost austrijskog prava za ugovor te alternativna prorogacija nadležnosti u korist austrijskih sudova ili sudova tuženikova domicila. Dužnik se vraća u Hrvatsku i odlazi k javnom bilježniku na sastavljanje isprave na temelju koje će se moći zasnovati hipoteka na nekretnini u vlasništvu dužnika u Hrvatskoj kao osiguranje tražbine iz kredita. Kod javnog bilježnika dužnik potpisuje i ovjereni prijevod ugovora na hrvatski jezik. Potom opet ide u Austriju noseći potpisani ugovor, prijevod tog ugovora na hrvatski i javnobilježničku izjavu te mu se isplaćuje novac, i to u gotovini.¹³

Prema tada važećim hrvatskim propisima hrvatski rezidenti smjeli su se zaduživati u inozemstvu,¹⁴ s tim da je do 31. prosinca 2010. postojala obveza prenijeti sredstva kredita primljenih u inozemstvu na račune u bankama sa sjedištem u Republici Hrvatskoj i prijaviti kreditni posao s inozemstvom Hrvatskoj narodnoj banci.¹⁵ Kako to proizlazi iz mišljenja HNB-a od 25. studenog 2014., prijava posla s inozemstvom bila je propisana isključivo za statističke potrebe i nije bila odobrenje kreditnog posla niti uvjet za njegovu valjanost,¹⁶ a nepoštivanje te obveze povlačilo je samo prekršajnu odgovornost.¹⁷

¹³ Činjenična utvrđenja osobito su detaljno opisana u presudi Županijskog suda u Splitu, br. Gž-1477/2021-2 od 19. siječnja 2022.

¹⁴ Vidi čl. 28. st. 3. Zakona o deviznom poslovanju, NN, 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 133/09, 153/09, 145/10, 76/13, 52/21 (dalje u tekstu: ZDP).

¹⁵ Mišljenje Hrvatske narodne banke, Sektora za bonitetne regulative i supervizije, Ur. broj: 500/2013- 1232/1-VFR-ŽJ od 9. listopada 2013.

¹⁶ Županijski sud u Zadru, Gž-289/2021-2 od 21. travnja 2021., točka 14.

¹⁷ Prekršaj je bio propisan člankom 63. st. 1. toč. 8. ZDP-a iz NN 96/03 i čl. 63. st. 1. toč. 8.a ZID-a ZDP-a iz NN 140/05 do prestanka važenja te odredbe 1. siječnja 2009. kako je propisano čl. 78. ZID-a ZDP-a iz NN 132/06.

Problem nastaje kad dužnik prestane otplaćivati rate kredita. Vjerovnik tada raskida ugovor, na naplatu u skladu s ugovorom dospijeva cjelokupan dug pa vjerovnik pokreće ovrhu da bi se namirio iz založene nekretnine. Dužnik pokušava ishoditi odgodu ovrhe po općim pravilima ovršnog prava¹⁸, ali ne uspijeva jer ne može učiniti vjerojatnim da bi provedbom ovrhe trpio nenadoknadivu ili teško nadoknadivu štetu odnosno da je odgoda potrebna radi sprečavanja nasilja. Donošenjem Zakona o ništetnosti stanje se mijenja. Dužnik sad pokreće parnicu protiv vjerovnika radi utvrđenja da je ugovor ništetan (i radi brisanja hipoteke), a dok parnica traje, traži odgodu ovrhe po Zakonu o ništetnosti i s time uspijeva. Ovrha je *ex lege* odgođena do pravomoćnosti odluke u parnici.¹⁹

Ishod parničnog postupka teško je predvidjeti. Vjerovnik osporava samu primjenjivost Zakona o ništetnosti budući da taj zakon uređuje samo ugovore u smislu tog zakona koji su sklopljeni u Hrvatskoj²⁰ te druge pravne poslove (poput javnobilježničkih očitovanja) koji se temelje na tim ugovorima ili su njihova posljedica, opet samo ako su sklopljeni u Hrvatskoj.²¹ Potrebno je stoga utvrditi mjesto sklapanja ugovora, što se u praksi pokazalo problematičnim. Vjerovnik osporava i primjenu prava RH kao mjerodavnog za ugovor budući da je on ugovor sastavio i potpisao u svom sjedištu u Austriji gdje je kredit i odobren, slijedom čega nije ni morao imati ovlaštenja za rad u RH pa se stoga ne može smatrati neovlaštenim vjerovnikom u smislu *lex Škibola*. Protiv prvostupanjske odluke uglavnom budu podnesene žalbe.

Novi moment nastaje donošenjem presude *Milivojević* Suda Europske unije kojom su značajni dijelovi Zakona o ništetnosti proglašeni nespojivim s pravom Unije. Sud EU-a protumačio je da je retroaktivno propisivanje ništetnosti ugovora protivno slobodi pružanja usluga iz članka 56. Ugovora o funkcioniranju Europske unije²² i da je uređenje nadležnosti uspostavljeno Zakonom o ništetnosti protivno Uredbi Bruxelles I *bis*²³. Domaći žalbeni sudovi²⁴ prihvaćaju

¹⁸ Odgodu, obustavu i završetak ovrhe uređuje glava osma Ovršnog zakona, NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20 (dalje u tekstu: OZ). U istoj je glavi bila ta materija uređena i u prethodnom Ovršnom zakonu (NN 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03, 151/04, 88/05, 121/05, 67/08, dalje u tekstu: OZ/96).

¹⁹ Čl. 6. st. 1. Zakona o ništetnosti.

²⁰ Čl. 1. st. 1. Zakona o ništetnosti.

²¹ Čl. 1. st. 2. Zakona o ništetnosti.

²² Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, protokoli, prilozi Ugovoru o funkcioniranju Europske unije, izjave priložene završnom aktu Međuvladine konferencije na kojoj je donesen Ugovor iz Lisabona potpisan 13. prosinca 2007., tablice ekvivalenata, Službeni list Europske unije, br. C 202/2016, str. 1. (dalje u tekstu: UEU odnosno UFEU).

²³ Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), Službeni list Europske unije, broj L 351 od 20. 12. 2012., str. 1. (dalje u tekstu: Uredba Bruxelles I *bis*).

²⁴ Vidi npr. Županijski sud u Karlovcu, presuda br. Gž-64/2019-2 od 2. listopada 2019., Županijski sud u Varaždinu, presuda br. 12 Gž-1860/2019-2 od 18. prosinca 2019., Županijski sud u Splitu, presuda br. Gž-37/2020-

tumačenje Suda EU-a te isključuju primjenu odredaba Zakona kojima se ugovori proglašavaju ništetnima. Time otpada pravna osnova tužbe pa se dužnikov tužbeni zahtjev odbija i ovrha se nastavlja.

Godinu i pol kasnije dolazi do treće promjene, kad Ustavni sud RH ukida Zakon o ništetnosti zbog nesuglasnosti s vladavinom prava kao najvišom vrednotom ustavnog poretka Republike Hrvatske kao i s člankom 141.c Ustava RH koji propisuje izravnu primjenjivost i prvenstvo prava Europske unije. U slučajevima gdje se još čeka odluka u parnici, sad postaje neupitno da je moguća samo jedna odluka: dužnik više nema posebnu osnovu za osporavanje valjanosti ugovora i sud odbija njegov tužbeni zahtjev u parničnom postupku.²⁵ Time nastupa i nastavak ovrhe te se njenom provedbom vjerovnik može naplatiti i konačno namiriti potraživanje iz raskinutog ugovora o kreditu. Čini se da je prevladavajuća praksa da slučajevi dužnika RBA zadruga koji su se pozivali na *lex Škibola* okončavaju upravo takvim ishodom.

Ipak, tužbe protiv RBA zadruga i dalje su aktualne jer se dužnici u njima još uvijek pozivaju na ZPK/2015 te na Zakon o zaštiti potrošača i Direktivu Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima²⁶. Naime, najnoviji obrat u preostalim slučajevima dužnika RBA zadruga nastupio je donošenjem presude Suda EU-a u predmetu *Kuhar protiv Addikobank*²⁷. Tom presudom, koja se odnosi na tumačenje usklađenosti slovenskoga ovršnog zakonodavstva s Direktivom Vijeća 93/13/EEZ, Luksemburški je sud zaključio da joj se protivi nacionalni propis temeljem kojeg ovršni sud nema mogućnost ispitati nepoštenost ugovornih odredbi u smislu te Direktive, kad odlučuje o prijedlogu za ovrhu potrošačkog ugovora sklopljenog u obliku neposredno izvršivog javnobilježničkog akta (koji dakle nije prošao sudsku kontrolu). Stoga izravnim pozivanjem na presudu *Kuhar* neki hrvatski sudovi opet pravomoćno odgađaju ovrhe, smatrajući da se u procesnoj situaciji kad OZ ne dopušta da ovršni sud provodi kontrolu eventualne nepoštenosti ugovornih odredaba (već to tek naknadno i eventualno može učiniti parnični sud kojemu se potrošač obrati tužbom za utvrđivanje njihove ništetnosti), samo odobravanjem odgode može potrošaču pružiti

2 od 20. veljače 2020., Županijski sud u Zadru, presuda i rješenje br. 6 Gž-441/2020-2 od 10. lipnja 2020., Županijski sud u Puli-Pola, presuda i rješenje br. Gž-220/2019-2 od 14. rujna 2020.

²⁵ Vidi npr. Županijski sud u Šibeniku, presuda br. Gž-924/2020-2 od 1. veljače 2021., Županijski sud u Bjelovaru, presuda br. Gž-165/2021-2 od 7. svibnja 2021., Županijski sud u Rijeci, presuda br. Gž-1829/2019-2 od 28. listopada 2021.

²⁶ Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, Službeni list Europske unije – posebno izdanje na hrvatskom jeziku, glava 15., sv. 012, str. 24. – 29.

²⁷ Presuda Suda Europske unije od 26. lipnja 2019., u predmetu C-407/18, Aleš Kuhar i Jožef Kuhar protiv Addiko Bank d.d., ECLI:EU:C:2019:537.

djelotvorna pravna zaštita budući da naknada štete koju bi potrošač ostvario u slučaju da se nepoštenost odredbi utvrdi nakon provedbe ovrhe ne bi predstavljala ni odgovarajuće ni učinkovito sredstvo da se prekine s korištenjem nepoštene odredbe.²⁸

Vrhovni sud je u ožujku 2022. prihvatio zaključak prema kojem je ovršni sud po službenoj dužnosti obvezan preispitati sadrži li potrošački ugovor nepoštene (ništetne) ugovorne odredbe, kad odlučuje u ovršnim postupcima u kojima se ovrhe određuju i provode na temelju ovršnih isprava koje proizlaze iz potrošačkih ugovora, a nisu prošle sudsku kontrolu, te kao takve primjerično navodi rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave, zadužnice, javnobilježničke akte i solemnizirane privatne isprave.²⁹ Prema svemu rečenom čini se da će proces naplate tražbina iz ugovora sklapanih prije 10 ili 20 godina nadživjeti ukidanje Škibolina zakona i potrajati još neko vrijeme.³⁰

3. POČETNO STANJE

Vjerovnik je na temelju javnobilježničke isprave priložene ugovoru o kreditu upisao svoje založno pravo u zemljišne knjige koje vodi hrvatski sud nadležan za nekretninu te je isplatio dužniku cijeli iznos kredita. Treba smatrati da je vjerovnik isplatom ispunio činidbu koja predstavlja njegovu obvezu iz ugovornog odnosa. Kad je dužnik nakon nekog vremena prestao otplaćivati rate kredita po ugovorenom planu otplate, odnosno nije o dospijeću ispunio svoju činidbu, vjerovnik je raskinuo ugovor. Postavlja se pitanje koje procesne mogućnosti ima vjerovnik u cilju da se naplati, a koje ima dužnik s ciljem da plaćanje izbjegne ili odgodi.

3.1. Položaj vjerovnika

Jednostranim raskidom ugovora o kreditu zbog neispunjenja obveze druge strane vjerovnik stječe pravo na naplatu cijele glavnice s kamatama. Njegova je tražbina iz tog ugovora

²⁸ Vidi npr. Županijski sud u Puli-Pola, rješenje br. Gž-633/2021-2 od 25. studenog 2021., Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, rješenje br. Gž Ovr-27/2022-2 od 18. siječnja 2022., Županijski sud u Karlovcu, rješenje br. Gž Ovr-80/2022-2 od 21. ožujka 2022., Županijski sud u Rijeci, rješenje br. Gž Ovr-178/2022-2 od 9. lipnja 2022., Županijski sud u Zagrebu, rješenje br. 71 Gž Ovr-17/2022-2 od 11. veljače 2022.

²⁹ Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika Građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanog 11. ožujka 2022. u Zagrebu, br. Su IV-87/2022., zaključak 1.

³⁰ Vidi i rješenje Županijskog suda u Varaždinu br. 9 Gž Ovr-649/2019-2 od 16. prosinca 2020. kojim se odlučuje da treba isključiti primjenu ZNUKMO-a nakon donošenja presude *Milivojević*, ali se predmet usto vraća na ponovno odlučivanje kako bi prvostupanjski ovršni sud ispitao eventualno postojanje nepoštenih ugovornih odredaba u skladu s presudom *Kuhar*.

osigurana hipotekom,³¹ a hipoteka prelazi iz faze osiguranja u fazu namirenja u trenutku raskida ugovora zbog neispunjenja dužnikove obveze. Vjerovnik se kod hipotekarnog osiguranja namiruje iz vrijednosti založene stvari, stoga on treba tražiti ovrhu dužnikove opterećene nekretnine da bi se potom provele sve ovršne radnje i nekretnina prodala na javnoj dražbi te na koncu iz dobivene kupovnine namirila njegova tražbina.

Hipoteka je osnovana na temelju jednostrane dužnikove založne izjave koju je sastavio hrvatski javni bilježnik i koja sadrži klauzulu *exequendi*. Takvi su akti (najčešće nazivani izjave i očitovanja) ovršne isprave na temelju čl. 54. Zakona o javnom bilježništvu³² te omogućuju neposrednu provedbu upisa hipoteke u zemljišne knjige (st. 2.), što je vjerovnik već ishodio, kao i neposredno zahtijevanje ovrhe na nekretnini radi naplate osigurane tražbine (st. 3.). Riječ je, dakle, o situaciji kad se ovršni postupak može pokrenuti iako mu nije prethodio parnični ili kakav drugi sudski postupak.

Treba uočiti da u većini promatranih slučajeva vjerovnik pri zasnivanju osiguranja nije bio prisutan ni pred kojim tijelom javne vlasti u Republici Hrvatskoj. Naime, ugovorne strane većinom nisu birale mogućnost iz glave dvadeset devete OZ-a³³ koja uređuje založnopravno osiguranje na temelju sporazuma stranaka. Sporazum predstavlja dvostrani pravni posao i obje strane morale bi biti prisutne na ročištu kod suda ili javnog bilježnika. Umjesto toga odabrana je jednostrana izjava dužnika (primatelja kredita) kojom dopušta upis založnog prava na nekretnini u svom vlasništvu u korist vjerovnika.

Za odlučivanje i provedbu ovrhe prema hrvatskom Ovršnom zakonu isključivo je mjesno nadležan sud na čijem se području nekretnina nalazi (čl. 79. u vezi s čl. 38. OZ-a). Stoga vjerovnik treba podnijeti prijedlog za ovrhu na nekretnini odgovarajućem općinskom sudu u RH prema mjestu gdje se nekretnina nalazi (jer su općinski sudovi stvarno nadležni sukladno čl. 37. OZ-a). U prijedlogu treba navesti, među ostalim, ovršnu ispravu na temelju koje se ovrha traži: ovdje je to javnobilježnička založna izjava. Ako je prijedlog uredan, sud donosi rješenje o ovrši.

³¹ U radu se pobliže prikazuje primjer hipoteke, ali treba napomenuti da su dužnici također pristajali na klauzule ovršnosti na cijeloj svojoj imovini te vjerovnici na raspolaganju imaju i provedbu ovrhe na drugim predmetima ovrhe osim nekretnina.

³² Zakon o javnom bilježništvu, NN 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16 (dalje u tekstu: ZJB).

³³ Budući da su odredbe koje se spominju u radu sadržajno jednake u starom Ovršnom zakonu (OZ/96) koji je primjenjivan u promatranim postupcima i u pozitivnom OZ-u, bit će navedena numeracija glava i članaka iz važećeg zakona.

3.2. Položaj dužnika

Dužnik može protiv prvostupanjskog rješenja o ovrsi uložiti žalbu u roku od osam dana, ali ona ne odgađa njegovu provedbu (čl. 11. OZ-a). Pritom je ograničen žalbenim razlozima iz čl. 50. OZ-a, među kojima su, primjerice, taj da isprava na temelju koje je rješenje doneseno nije ovršna isprava, odnosno da isprava nije stekla svojstvo ovršnosti ili da je na određeni način stavljena izvan snage.

Dužnik pored toga može tražiti odgodu ovrhe po općim pravilima Ovršnog zakona iz čl. 65. Za to bi morao uložiti odgovarajući pravni lijek protiv akta na temelju kojeg je ovrha određena, što uključuje žalbu protiv rješenja, ali i neke druge slučajeve. Uz to mora dokazati do razine vjerojatnosti da bi provedbom ovrhe trpio nenadoknadivu odnosno teško nadoknadivu štetu ili da je odgoda potrebna radi sprečavanja nasilja.

Osim Ovršnog zakona, dužniku eventualno na raspolaganju stoji i Zakon o potrošačkom kreditiranju nakon njegove izmjene i dopuna iz NN 102/2015 koja je stupila na snagu 30. rujna 2015. Prema dodanom članku 19.k ZPK-a/2015 dužnik može tražiti odgodu ovrhe ako podnese tužbu za utvrđenje ništetnosti ugovora po članku 19.j tog zakona, pri čemu ne mora dokazivati dodatne pretpostavke iz OZ-a u smislu predstojeće štete ili sprečavanja nasilja. Međutim, glede vremenske primjene ZPK-a/2015 razilazila su se mišljenja Ustavnog i Vrhovnog suda Republike Hrvatske.³⁴

Ustavni je sud smatrao da se odredbe dopunjenog Zakona mogu primijeniti na tzv. otvorene ugovore (one koji su još u fazi ispunjavanja iako su sklopljeni prije stupanja na snagu novog zakona) i da takva zakonodavna intervencija u postojeće ugovorne odnose nema neustavne učinke (iz gledišta zabrane povratnog djelovanja propisa) jer je opravdana legitimnim ciljem potrebe zaštite potrošača.³⁵ Riječima Ustavnog suda, „zakonska odredba kojoj je dano povratno djelovanje suglasna je s Ustavom, ako je takvo djelovanje propisa u javnom interesu odnosno ako se takvim djelovanjem propisa ostvaruju ciljevi koji imaju veći društveni značaj od pravne sigurnosti na koju su subjekti određenog pravnog odnosa računali“³⁶.

³⁴ Materljan, Igor. Moguća primjena Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima usprkos presudi Milivojević, *Odvjetnik*, god. 93, br. 4, 2020., str. 23., bilj. 71, navodi da nije upitno kako stajališta Ustavnog suda imaju prednost, što je jednom potvrdio i sam predsjednik Vrhovnog suda upitan o tome pred Saborom.

³⁵ Ustavni sud Republike Hrvatske, rješenje br. U-I-4455/2015 od 4. travnja 2017., točke 13), 14) i 15). Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2015B4455AI>.

³⁶ *Ibid*, točka. 13.1).

Vrhovni je pak sud smatrao da ništetnost ugovora propisana ZPK-om/2015 ne može zahvatiti ugovore sklopljene prije stupanja tog zakona na snagu zato što takva posljedica nije bila propisana ni Zakonom o bankama ni Zakonom o kreditnim institucijama koji su uređivali tu materiju do 30. rujna 2015. (kad je počelo važenje dopunjenog Zakona o potrošačkom kreditiranju).³⁷ Istovremeno je Vrhovni sud zaključio da u ovršnim postupcima dužnici-ovršnici mogu nakon navedenog datuma tražiti odgodu prema ZPK/2015, za što se samo traži da je pokrenuta parnica za utvrđenje ništetnosti.³⁸ Čini se da je praktična posljedica donošenja takvih dvaju zaključaka ova: odgoda ovrhe moguća je do okončanja parnice iako je sasvim izgledno da s tom parnicom dužnik neće uspjeti.

Glede materijalne primjene Zakona o potrošačkom kreditiranju, treba reći da je on primjenjiv samo na ugovore u kojima dužnik ima svojstvo potrošača, a ukupan iznos kredita ne prelazi milijun kuna.³⁹ Stoga se na ZPK/2015 uopće nisu mogli pozivati dužnici čiji je kredit premašivao taj iznos ili koji su kredit uzeli u svrhe koje nisu potrošačke.⁴⁰ Svi ti razlozi bili su poticaj za donošenje posve novog zakona koji bi uređio materiju dužnika RBA zadruga.

Važno je istaknuti kako pozivanje na Zakon o zaštiti potrošača⁴¹, odnosno njegove odredbe o nepoštenim ugovornim odredbama (čije utvrđenje sudskom odlukom dovodi do proglašenja ništetnosti ugovora), dužnicima nije uspijevalo jer nisu mogli navesti koje to točno odredbe nisu poštene u smislu toga Zakona i i Direktive 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima. Iako sudovi paze na nepoštenost odredbi potrošačkog ugovora po službenoj dužnosti, pritom su ograničeni raspoloživošću elemenata i granicama predmeta spora. Stoga oni ne moraju ispitivati ugovorne odredbe koje potrošač nije osporavao, nego samo one koje su povezane s predmetom spora kako su ga činjenično odredile stranke.⁴² A kako u slučaju RBA zadruga, za razliku od slučaja Franak, nije bilo valutne klauzule niti klauzule o promjenjivoj kamatnoj stopi čija bi se eventualna nepoštenost mogla ocjenjivati, sudovi dosad u ovim sporovima nisu pronalazili sadržajno nezakonite ugovorne odredbe.

³⁷ Zaključci sa sastanka predsjednika Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske s predsjednicima građanskih odjela županijskih sudova održanog 11. i 12. travnja 2016. u Šibeniku, broj: Su-IV-155/16 od 12. travnja 2016., Zaključak 3., točka 3.2).

³⁸ *Ibid.*, Zaključak 3., točka 3.3).

³⁹ Članak 2. st. 1. toč. 1. i članak 3. st. 1. toč. a) ZPK-a.

⁴⁰ Tako je primjerice u predmetu posl. br. Ovr-3617/2012 na Općinskom građanskom sudu u Zagrebu prijedlog za odgodu ovrhe odbijen jer je preračunata vrijednost kredita u eurima premašivala iznos od milijun kuna, bez osvrtnja na ostale argumente ovrhovoditelja (nepotrošačku namjenu kredita i povratnu primjenu ZPK-a/2015).

⁴¹ Zakon o zaštiti potrošača, NN 19/22. U vrijeme sklapanja mnogih od spornih ugovora vrijedio je Zakon o zaštiti potrošača, NN 79/07, 125/07, 75/09, 79/09, 89/09, 133/09, 78/12, 56/13.

⁴² Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, presuda br. Gž-46/2021-4 od 16. kolovoza 2021.

4. PRVA PROMJENA: ZAKON O NIŠTETNOSTI

4.1. Donošenje zakona

Spomenute izmjene i dopune ZPK-a iz 2015. godine proglašene su „krnjim rješenjem“ u prijedlogu novog zakona koji bi trebao imati primjenu na sve sudionike obveznog odnosa.⁴³ Taj je zakon donesen u Hrvatskom saboru jednoglasno i po hitnom postupku, pod nazivom a stupio je na snagu 29. srpnja 2017. Predlagatelj je bio nezavisni saborski zastupnik Marin Škibola, po kojem se Zakon u medijima nazivao i *lex Škibola*.⁴⁴

Zakonodavac polazi od pretpostavke da je poslovanje određenih kreditora bilo „de facto nelegalno“⁴⁵ (*sic!*), ali da sporne ugovore domaći sudovi pogrešno tretiraju kao zakonite i valjane. Također smatra da je potrebno posebno zaštititi slabiju ugovornu stranu, to jest primatelje kredita, te da se Zakonom o ništetnosti uspostavlja narušeni javni i ustavnopravni poredak.⁴⁶ Prema ocjeni zakonodavca, jedino je rješenje cijele situacije retroaktivno proglasiti ništetnost takvih ugovora, što je primjereno jer druge mogućnosti nema.

Zakon o ništetnosti sastoji se od 11 članaka. Njime se prvenstveno uvodi sankcija ništetnosti za određene ugovore o kreditu⁴⁷ kao i pravne poslove temeljene na njima. Osim toga određuje se isključiva mjerodavnost hrvatskog prava za te ugovore, uvodi se posebno uređenje nadležnosti za sporove u vezi s takvim ugovorima te se uređuje odgoda i obustava ovrhe pokrenute protiv dužnika radi ostvarenja tražbine iz tih ugovora.

Procesno gledano, Zakon uvodi dva nova alata: pravo podići tužbu za utvrđenje ništetnosti ugovora o kreditu (i pravnih poslova temeljenih na ugovoru) te pravo tražiti odgodu ovrhe do pravomoćnosti te parnice. Pritom tužbu mogu podnijeti obje ugovorne strane, ali prijedlog za odgodu ovrhe samo dužnik – naime, u praksi samo njega ovrha i pogađa.

4.2. Položaj dužnika u ovrsi

⁴³ P.Z. br. 121, 13. travnja 2017, str. 2.

⁴⁴ Vidi npr. Novi list od 15. srpnja 2017.: „Riječki zastupnik srušio RBA kredite: *Lex Škibola* mnoge bi mogao izvući iz dužničkog ropstva“ (<https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/rijecki-zastupnik-srusio-rba-kredite-lex-skibola-mnoge-bi-mogao-izvuci-iz-duznickog-ropstva/>), kao i *Fiuman.hr*: „Izglasan *lex Škibola*: Riječki zastupnik spasio desetke tisuća ljudi od ovrha i deložacija“ (<https://www.fiuman.hr/izglasen-lex-skibola-rijecki-saborski-zastupnik-spasio-desetke-tisuca-ljudi-od-ovrha-i-delozacija/>).

⁴⁵ P.Z. 121/2017, str. 4.

⁴⁶ Pritom nije sasvim jasno misli li se da su taj poredak narušili strani kreditori ili domaći sudovi ili i jedni i drugi.

⁴⁷ Opširnije o polju primjene Zakona o ništetnosti u nastavku.

U pokrenutom ovršnom postupku za ostvarenje tražbine iz ugovora o kreditu, dužnik je dosad (po OZ-u) imao slabe izgleda za suprotstavljanje vjerovniku zbog već spomenutih razloga. No stanje se mijenja nakon donošenja Zakona o ništetnosti.

Članak 6. Zakona (slikovito nazvan „Zaštita od ovrhe“) određuje da će sud odgoditi ovrhu na prijedlog dužnika ako ovaj podnese tužbu zbog ništetnosti po istom zakonu. Također je naglašeno da se radi o posebnom uređenju odgode u odnosu na OZ, jer ovdje sud ne ispituje dodatne pretpostavke (vjerojatnost nastanka teške štete ili potrebu sprečavanja nasilja), a vjerovnik ne može jamčevinom uvjetovati odgodu, te se prijedlog podnosi potpuno neovisno od prijedloga prema OZ-u.

Dužnik (ovršnik) treba podnijeti taj prijedlog za odgodu ovrhe istovremeno ili nakon tužbe za utvrđenje ništetnosti ugovora. Dok je za tužbu nadležan sud određen Zakonom o ništetnosti, prijedlog za odgodu podnosi se sudu pred kojim ovršni postupak već teče (kako je rečeno, to je općinski sud mjesta gdje leži nekretnina koja je predmet ovrhe). Taj sud odlučuje o prijedlogu za odgodu rješenjem protiv kojeg se vjerovnik (kao ovrhovoditelj) može žaliti.

Vjerovnik može, u svom odgovoru na prijedlog za odgodu kao i u žalbi protiv rješenja o odgodi, prigovoriti da u konkretnoj pravnoj stvari nije primjenjiv Zakon o ništetnosti zato što mjesto sklapanja ugovora nije u Republici Hrvatskoj, a taj zakon uređuje samo ugovore koji su sklopljeni u RH. Međutim, postoje primjeri kad bi ovršni sud istaknuo da su takve tvrdnje irelevantne za odluku o odgodi ovrhe i da će se o njima raspravljati tek u parničnom postupku.⁴⁸ Drugi je pak sud bez detaljnijeg obrazloženja odbacio tvrdnje vjerovnika da on nije „neovlašten vjerovnik“ u smislu Zakona o ništetnosti zato što nije uopće poslovao u Hrvatskoj (niti tamo sklapao ugovor) te je odobrio odgodu ovrhe.⁴⁹

Općenito govoreći, čini se da su svi sudovi donosili takve odluke⁵⁰ – dakle odobravali odgodu ovrhe bez dokaza o mjestu sklapanja – pozivajući se na relevantno pravno shvaćanje Vrhovnog suda. Prema zauzetom pravnom shvaćanju⁵¹ ovršni sud ne treba utvrđivati gdje je ugovor

⁴⁸ Županijski sud u Rijeci, rješenje br. Gž Ovr -1182/2017-2 od 9. travnja 2018.

⁴⁹ Županijski sud u Splitu u rješenju br. 26 Gž Ovr-163/2018-2 od 21. lipnja 2018. i Županijski sud u Zadru u rješenju br. 20 Gž Ovr-502/17-2 od 16. siječnja 2019. također navode da međunarodno obilježje proizlazi iz toga što stranke imaju domicil u različitim državama. To samo po sebi ne bi trebalo značiti da je riječ o međunarodnom obilježju u smislu Zakona o ništetnosti.

⁵⁰ Vidi npr. Županijski sud u Osijeku, rješenje br. Gž Ovr-486/2018-2 od 20. rujna 2018., Županijski sud u Splitu, rješenje br. Gž Ovr-1355/2018-2 od 31. listopada 2018., Županijski sud u Zadru, rješenje br. Gž Ovr-575/18-2 od 4. siječnja 2019. i rješenje br. 20 Gž Ovr-502/17-2 od 16. siječnja 2019.

⁵¹ Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanog 15. lipnja 2018. br. Su IV-148/2018, zaključak 2.

sklopljen kad odlučuje o odgodi ovrhe na prijedlog ovršenika, nego je dovoljna činjenica da je ovršenik podnio tužbu prema Zakonu o ništetnosti. Ono je doneseno na sastanku Građanskog odjela VSRH i predsjednika građanskih odjela svih županijskih sudova u RH, koji sastanak se sukladno čl. 27. st. 3. Zakona o sudovima⁵² održava radi razmatranja spornih pravnih pitanja i ujednačavanja prakse, redovito i po potrebi.

Pravna shvaćanja prihvaćena na sastanku VSRH s predsjednicima odjela županijskih sudova nisu za suce obvezna, a prema izričitoj odredbi Zakona o sudovima (čl. 27. st. 4.) njihovim donošenjem ne smije se nikako utjecati na neovisnost nižeg suda i njegovu slobodu u donošenju odluke. Prihvaćeno mišljenje za suce je značajno zbog autoriteta donositelja, ali oni ipak nemaju nikakvu pravnu obvezu da odlučuju u skladu s njim. No čini se da su domaći sudovi u ovim sporovima svaki put slijedili zaključke Vrhovnog suda.

4.3. Položaj dužnika u parnici

Sukladno svom nazivu i tekstu, Zakon o ništetnosti primjenjuje se isključivo na pravne odnose nastale na teritoriju Republike Hrvatske, preciznije: na određene ugovore koji su sklopljeni u RH.⁵³ U teoriji je izneseno mišljenje kako je taj odabir poveznice loš i zastario jer je mjesto sklapanja ugovora u današnjem pravnom prometu često slučajno i ne upućuje na najužu vezu tog prava s ugovorom.⁵⁴

Međutim, zbog takve je dikcije Zakona trebalo u parnicama utvrditi *mjesto sklapanja* ugovora o kreditu i uz njih vezanih pravnih poslova. Važnost utvrđenja ove okolnosti isticali su domaći parnični sudovi⁵⁵ (osobito u odlukama kojima se predmet vraća na ponovni postupak kad je tu okolnost prvostupanjski sud propustio utvrditi⁵⁶), ali i Sud Europske unije.⁵⁷

⁵² Zakon o sudovima, NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22.

⁵³ *Arg. ex* čl. 1. st. 1. Zakona o ništetnosti.

⁵⁴ Hoško, Tena u autoriziranu izlaganju s Antunom Bilićem, Presuda Suda EU-a u predmetu Milivojević protiv Raiffeisenbank, u: Bratković, Marko (ur.), *Godišnjak tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Kluba pravnika Grada Zagreba, 2019. i 2020.* Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021., str. 105.

⁵⁵ *Nota bene*, spomenuti zaključak Vrhovnog suda od 15. lipnja 2018. (Su IV-148/2018) o utvrđenju mjesta sklapanja odnosi se samo na ovršne, ne i parnične sudove.

⁵⁶ U tom smislu Županijski sud u Puli-Pola, rješenje br. Gž-638/16 od 8. siječnja 2018., Županijski sud u Varaždinu, rješenje br. Gž-451/17 od 14. rujna 2017. i rješenje br. Gž-1512/16 od 8. veljače 2018., Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, rješenje br. Gž-1705/17-2 od 8. studenoga 2018.

⁵⁷ *Milivojević*, t. 46.

Zakon o ništetnosti u članku 2. sadrži definicije korištenih pojmova, a da bi se u smislu toga zakona vjerovnik smatrao neovlaštenim i da bi ugovori imali međunarodno obilježje potrebno je da su kumulativno ispunjene sljedeće pretpostavke:

- a) vjerovnik je imao upisano sjedište izvan RH,
- b) vjerovnik je nudio ili pružao usluge odobravanja kredita u RH,
- c) vjerovnik za pružanje tih usluga nije ispunjavao uvjete propisane pravom RH,

za što je relevantan dan sklapanja ugovora.

Među strankama u ovim postupcima točke a) i c) općenito nisu bile sporne, međutim dužnici bi morali dokazati točku b) odnosno da je djelatnost kreditiranja na neki način obavljena u Republici Hrvatskoj. U sljedećem odlomku prikazat će se teškoće na koje su pritom nailazili.

4.4. Položaj vjerovnika

Svi vjerovnici bili su strane pravne osobe koje nisu osporavale da nemaju potrebne dozvole za poslovanje u RH, ali su osporavali tvrdnje kako su uopće „nudili ili pružali usluge u RH“ i stoga osporavali samu primjenjivost Zakona o ništetnosti u ovršnim i u parničnim postupcima. Tvrdili su da su plasirali kredite isključivo u Austriji gdje imaju sve dozvole za rad te da nije relevantno što su poslovali s hrvatskim državljanima jer to nije bilo zabranjeno ni jednima ni drugima.⁵⁸ Ukratko, po viđenju tuženika riječ je bila o poslovanju austrijskih kreditora s hrvatskim državljanima koje se odvijalo u Austriji i bilo posve zakonito po austrijskim i hrvatskim propisima.

„Nuđenje usluga u RH“ odnosilo bi se na djelatnost posrednika koji su u Hrvatskoj tražili potencijalne primatelje kredita. Budući da posrednici spominjani u promatranim spisima nisu uopće radili za RBA zadruge odnosno nisu bili ni u kakvom pravnom odnosu s njima, dužnici se nisu mogli pozivati na činjenicu da njihovo posredovanje predstavlja vjerovnikovo nuđenje usluga.⁵⁹ „Pružanje usluga u RH“ značilo bi da je tuženik neovlašteni vjerovnik u smislu Zakona o ništetnosti. Vjerovnici su pak to osporavali ustrajući u tvrdnji da su se svi poslovi oko kredita odvijali u Austriji gdje imaju sve potrebne dozvole i posluju kao kreditna institucija.⁶⁰

⁵⁸ U tom smislu Županijski sud u Splitu, presuda br. Gž-1477/2021-2 od 19. siječnja 2022.

⁵⁹ Vidi npr. Županijski sud Dubrovniku, presuda 8 Gž-963/2020-4 od 8. prosinca 2021., točka 17., Županijski sud u Zadru, rješenje br. Gž 821 /2017-2 od 16. studenog 2018.

⁶⁰ Županijski sud u Bjelovaru, presuda br. Gž-529/2021-4 od 25. svibnja 2021.

Veoma jak argument vjerovnika bio je da su ugovori sklopljeni u Austriji odnosno izvan Republike Hrvatske zbog čega nema mjesta primjeni Zakona o ništetnosti u cjelini. Mjesto sklapanja ugovora je pravno pitanje koje se u sudskom postupku utvrđuje dokazima i primjenom odredaba Zakona o obveznim odnosima distancijskom sklapanju. U praksi je bilo određenih kreativnih tumačenja – primjerice, zaključivanje o mjestu sklapanja na temelju odredaba o vremenu sklapanja ugovora.

Primjer je argumentacija presude koja utvrđuje da je mjesto sklapanja u Republici Hrvatskoj zato što su se o svim bitnim sastojcima ugovora o kreditu stranke sporazumjele u domu dužnika u RH.⁶¹ Ona se može se kritizirati kao pogrešna primjena zakona. Sud se tu pozvao na opće pravilo iz čl. 247. ZOO-a o vremenu sklapanja ugovora – a to je kad se ugovorne strane sporazume o svim bitnim sastojcima – i preko tog pravila donio zaključak o činjenici gdje je ugovor sklopljen.

Dodatna je slabost ovog argumenta što postoji posebno pravilo u čl. 292. st. 1. ZOO-a za ugovore s obveznom pisanom formom (kakav ugovor o kreditu jest po čl. 1022. st.1. ZOO-a) prema kojem je vrijeme sklapanja takvih ugovora trenutak kad ugovorne strane svoj sporazum uobliče u ispravu te svojim potpisima izraze pristanak. Prema tome za trenutak sklapanja ugovora o kreditu ne može biti relevantno gdje su se stranke sporazumjele o uvjetima kredita, nego gdje su ispravu potpisale.⁶²

No i jedan sud koji je primijenio posebno pravilo iz čl. 292. ZOO-a i utvrđivao kada je isprava potpisana (umjesto da utvrđuje kada su se sporazumjeli) pogrešno iz toga izvodi zaključak o mjestu sklapanja.⁶³ U tom je predmetu vjerovnik ranije potpisao ispravu i potom je dostavio dužnicima na potpisivanje, a oni su je potpisali u uredu javne bilježnice u RH. Sud je zaključio da je ugovor stoga sklopljen u RH, odnosno protumačio je da članak 292. implicira kako je mjesto sklapanja (u situaciji distancijskog sklapanja) ono gdje se nalazio kasniji potpisnik. Ustvrdio je kako treba zanemariti navod iz ugovora o mjestu sklapanja jer je dokazano da u tom mjestu ispravu o ugovoru nisu potpisale obje ugovorne strane, pa se stoga ne može smatrati da je tu sklopljen.

Drugostupanjski sud nije se složio s tom argumentacijom nego se pozvao na činjenicu da su dužnici parafirali ugovor (što je utvrđeno u dokaznom postupku) ne obazirući se na to jesu li ga

⁶¹ Županijski sud u Velikoj Gorici, presuda i rješenje br. Gž-2001/2015 od 13. rujna 2017.

⁶² Drukčije: Materljan, Igor, *op.cit.*, str. 29.

⁶³ Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, presuda i rješenje br. Gž-42/2018-8 od 29. siječnja 2019.

i gdje naknadno potpisali. Zaključio je da je mjesto sklapanja izvan RH zato što iz izvornika ugovora o kreditu proizlazi da je potpisan u Austriji, a stranke su to potvrdile svojim parafima na svakoj stranici isprave⁶⁴. Taj je sud primijenio odredbu čl. 252. st. 1. ZOO-a po kojoj do sklapanja ugovora dolazi prihvatom ponude, smatrajući da „potpisi“ (točnije: parafi) na izvorniku ugovora konstituiraju prihvrat ponude kako je zapisana u ispravi.

Suprotno mišljenjima obaju sudova u tom predmetu ispravan je stav (kojeg se većina sudova u ovim predmetima držala⁶⁵) kako se u situaciji distancijskog sklapanja ugovora mjesto sklapanja ugovora određuje po stavku 2. članka 252., u kojem jasno stoji da se tim mjestom smatra sjedište ponuditelja. Prema tome, kako je sjedište vjerovnika kao ponuditelja nesporno izvan RH, ne može se smatrati da je ugovor sklopljen u RH čak i da je dužnica stavila svoj potpis na ispravu u uredu javnog bilježnika.

Što kad je ugovor potpisan u inozemstvu, ali solemniziran kod domaćeg javnog bilježnika – može li se primijeniti Zakon o ništetnosti? Postoji primjer kad je sud zaključio da upravo javnobilježnička solemnizacija ugovora sklopljenog izvan RH predstavlja međunarodno obilježje tog ugovora zbog čega je primjenjiv Zakon o ništetnosti.⁶⁶ Žalbeni sud tu je odlučio suprotno i podsjetio da solemnizacija u RH samo dodatno osnažuje pravni odnos i ne može se smatrati sklapanjem ugovora u RH.⁶⁷

Prethodni su problemi analizirani pod pretpostavkom da je mjerodavno hrvatsko pravo, što su vjerovnici svaki put osporavali. Naime, ugovori su imali klauzulu o izboru austrijskog prava kao mjerodavnog za sadržaj ugovora. Čak i da takva klauzula nije postojala, isto bi proizlazilo iz hrvatskih kolizijskih normi⁶⁸, budući da ZRSZ upućuje na pravo *mjesta sjedišta zajmodavca* (u nedostatku sporazuma stranaka o izboru mjerodavnog prava).⁶⁹ Izvodi se stoga zaključak da se jedino moguće pozivati na eventualne razloge za ništetnost koje propisuje austrijsko pravo,

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Vidi npr. Županijski sud u Zadru, presuda br. 12 Gž-289/2021-2 od 21. travnja 2021., točka 9., Županijski sud u Varaždinu, presuda br. 15 Gž-1383/18-2 od 30. listopada 2018.

⁶⁶ Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, rješenje broj: Gž Ovr-1289/17-3 od 24. siječnja 2018.

⁶⁷ Županijski sud u Zadru, presuda i rješenje br. 6 Gž-441/2020-2 od 10. lipnja 2020., Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, presuda br. Gž-46/2021-4 od 16. kolovoza 2021. kao i sud iz prethodne bilješke.

⁶⁸ Kolizijske norme bile su sadržane u Zakonu o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 53/91, 88/01, dalje u tekstu: ZRSZ), a sadržajno su iste u pozitivnom Zakonu o međunarodnom privatnom pravu (NN 101/17, dalje u tekstu: ZMPP) koji je na snazi od 29. siječnja 2019.

⁶⁹ Županijski sud u Zadru u presudi br. 12 Gž-289/2021-2 od 21. travnja 2021. poziva se u točki 31. presude na čl. 20. toč. 8. ZRSZ-a.

a ne hrvatsko.⁷⁰ Međutim, iz sudske prakse vidi se da tužitelji nisu ukazivali na razloge ništetnosti po pravu Republike Austrije, a sud koji bi ispitao eventualno postojanje takvih razloga po Austrijskom građanskom zakoniku ne bi ih pronašao.⁷¹

Stoga je zakonodavac pri donošenju Zakona o ništetnosti, svjestan problema da po općem uređenju ugovornog statuta iz ZRSZ-a ne postoji veza s hrvatskim pravnim poretkom, uspostavio posebno uređenje mjerodavnosti prava odnosno donio *lex specialis* koji bi imao prednost pred ZRSZ-om kao *lex generalis*. To posebno uređenje uvedeno je odredbom čl. 8., st. 2., rečenice 2. Zakona o ništetnosti. Njome je propisano da je hrvatsko pravo *isključivo mjerodavno* za ništetne ugovore u smislu toga Zakona, kao i to da sud ne treba ispitivati pretpostavke drugih zakona (dakle ZRSZ-a odnosno ZMPP-a) o mjerodavnosti prava u odnosu na mjesto sklapanja ugovora.⁷²

Treba spomenuti i da je sankcija koja se sastoji u proglašenju ništetnosti problematiziranih ugovora uvedena u hrvatski pravni sustav tek Zakonom o ništetnosti.⁷³ U nekim presudama⁷⁴ podsjeća se na odredbe ZOO-a koji u čl. 322. st. 2. izričito navodi da ugovori čije je sklapanje zabranjeno samo jednoj strani ostaju valjani ako nema drugih razloga za ništetnost.⁷⁵ Dakle, čak i da su kreditori poslovali u Hrvatskoj bez potrebnih dozvola, sklopljeni ugovori ne bi bili ništetni bez primjene Zakona o ništetnosti. Prema tome – a budući da u drugim domaćim zakonima nije predviđena posljedica ništetnosti – kada Zakon o ništetnosti upućuje na isključivu mjerodavnost hrvatskog prava, očito je intencija zakonodavca bila da Zakon upućuje prvenstveno na samog sebe.

Međutim, za primjenu te posebne kolizijske odredbe iz Zakona o ništetnosti sud mora prethodno utvrditi radi li se uopće o ugovorima *u smislu tog zakona*, a to opet otvara ista činjenična pitanja o kojima ovisi primjenjivost Zakona (mjesto sklapanja ugovora odnosno status „neovlaštenog

⁷⁰ U tom smislu Županijski sud u Splitu, presuda br. Gž-1477/2021-2 od 19. siječnja 2022. kao i sud iz prethodne bilješke.

⁷¹ Županijski sud u Zadru, presuda br. 12 Gž-289/2021-2 od 21. travnja 2021., toč. 27.

⁷² Kad Zakon o ništetnosti kaže da sud ne ispituje pretpostavke iz drugih zakona, treba smatrati da se to ne odnosi na uredbu EU-a jer su one po pravnoj snazi iznad domaćih zakona. Vidi: Rončević, Vladimir. *Primjena Zakona o ništetnosti u sudskoj praksi*. IUS-INFO, 27. 8. 2018. Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/35148>.

⁷³ S iznimkom članka 19.j ZPK-a/2015 čija je primjena ograničena na slučajeve opisane u odjeljku 3.2.

⁷⁴ Vidi npr. Županijski sud u Zagrebu, presuda br. 38 Gž-247/2019-4 od 27. svibnja 2020., Općinski građanski sud u Zagrebu, presuda 139 P-148/18-18 od 4. rujna 2020., Županijski sud u Šibeniku, presuda br. 924/2020-2 od 1. veljače 2021.

⁷⁵ Vidi više: Bilić, Antun. Ništetnost ugovora kad je njegovo sklapanje zabranjeno samo jednoj strani, *Pravo u gospodarstvu*, sv. 58, br. 3 (2019), str. 449. – 469.

vjerovnika“). A kako je već pokazano, dužnicima je teško dokazati da je ZNUKMO uopće primjenjiv na njihov slučaj. Čini se da je zapravo kolizijska norma iz članka 8. Zakona o ništetnosti ostala „jalova“ zbog neprecizno napisanih zakonskih definicija iz članka 2.

Članak 8. Zakona o ništetnosti uvodi i posebno uređenje međunarodne nadležnosti za sporove koji nastanu u vezi s ugovorima na koje se Zakon odnosi. Nadležnost je uređena kao da se radi o potrošačkim ugovornim odnosima, parafrazirajući čl. 18. st. 1. i 2. Uredbe Bruxelles I *bis*. Zakon za *dužnika* predviđa izbor – može pokrenuti spor pred sudom zemlje vjerovnikova sjedišta ili pred sudom zemlje svoga prebivališta/sjedišta. Za *vjerovnika* pak koji namjerava podići tužbu predviđa isključivu nadležnost zemlje dužnikova prebivališta/sjedišta, što će po naravi stvari uvijek biti nadležnost sudova RH.

Može se pretpostaviti da su dužnici mahom koristili spomenutu mogućnost izbora na način da su pokretali tužbe na utvrđenje ništetnosti pred sudovima svog domicila odnosno pred sudovima Republike Hrvatske. Postoji primjer kad je vjerovnik na to uputio prigovor apsolutne nenadležnosti hrvatskih sudova stoga što nikada nije obavljao poslove na području RH⁷⁶, no tu se domaći sud nije ocijenio nenadležnim nego je odbio tužbeni zahtjev zato što Zakon o ništetnosti nije primjenjiv, a drugih razloga za ništetnost po hrvatskom i austrijskom pravu nije našao. Ovo proširivanje područja primjene zaštitnih pravila o nadležnosti s potrošača na sve dužnike propisano ZNUKMO-om problematizirano je u predmetu *Milivojević* u svjetlu prava Europske unije.

5. DRUGA PROMJENA: PRESUDA MILIVOJEVIĆ

5.1. Donošenje presude

Predmet C-630/17, *Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan-Jagerberg-Wolfsberg eGen*, pokrenut je pred Sudom Europske unije u povodu zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a koji je uputio Općinski sud u Rijeci – Stalna služba u Rabu odlukom od 6. studenoga 2017. Domaći je sud uputio četiri pitanja, od kojih se prvo tiče usklađenosti Zakona o ništetnosti s odredbom članka 56. UFEU-a o slobodi pružanja usluga i

⁷⁶ Županijski sud u Splitu, presuda br. Gž-1477/2021-2 od 19. siječnja 2022., toč. 7.

članka 63. o slobodi kretanja kapitala⁷⁷ te se odnosi na materijalne odredbe Zakona kojima se uvodi posljedica ništetnosti ugovora. Ostala se pitanja tiču procesnih i kolizijskih odredbi Zakona i njihove usklađenosti s Uredbom Bruxelles I *bis*, koja je glavni izvor pravila o nadležnosti u sporovima s međunarodnim elementom u EU-u primjenjiv na sve sporove pokrenute nakon 10. siječnja 2015. U nastavku će se prvo razmotriti procesni problemi, odnosno drugo, treće i četvrto pitanje, koja se tiču usklađenosti s Uredbom.

5.1.1. Usklađenost s Uredbom Bruxelles I *bis*

Budući da Zakon o ništetnosti daje dužniku mogućnost izbora nadležnosti, dakle da podnese tužbu i pred sudom države svoga domicila, time se evidentno odstupa od općeg načela Uredbe Bruxelles I *bis* (čl. 4.) po kojem osoba može biti tužena jedino pred sudovima države u kojoj ona sama ima domicil. Sud EU-a podsjetio je da takvo odstupanje nije dozvoljeno jer Uredba Bruxelles I *bis* taksativno navodi slučajeve kad osoba može biti tužena pred sudom druge države članice.⁷⁸ Već je to dovoljno za zaključak da ZNUKMO nije u skladu s pravom Unije.

Nadalje, Sud EU-a navodi da je u razmatranom predmetu ugovor sadržavao klauzulu o prorogaciji nadležnosti koja je sklopljena slobodno i u skladu s Uredbom (čl. 25.). Sud je zaključio da (po svemu sudeći⁷⁹) Zakon o ništetnosti ne omogućava valjanu prorogaciju nadležnosti, što također predstavlja povredu Uredbe Bruxelles I *bis*.⁸⁰

U teoriji se navodi da je ovo pitanje – može li se domaćim zakonom urediti aspekte nadležnosti koje već uređuje Uredba Bruxelles I *bis* – u načelu riješeno prije više od 40 godina presudama Luksemburškog suda koje su uspostavile načelo nadređenosti (odnosno prvenstva) prava Unije, a još detaljnije u presudi *Group Josi*⁸¹ iz 2000. godine.⁸²

Treće pitanje tiče se definicije potrošača u situaciji kada dužnik uzima kredit radi obnove nekretnine u kojoj živi u cilju da u njoj usto pruža usluge turističkog smještaja, kako je to bio

⁷⁷ Sud EU-a je u točkama 51. – 56. presude Milivojević obrazložio zašto ne treba razmatrati usklađenost s člankom 63. UFEU-a budući da je sloboda kretanja kapitala ovdje sasvim sporedna.

⁷⁸ *Milivojević*, toč. 80. – 81. i navedena sudska praksa.

⁷⁹ Sud EU-a ostavio je domaćem sudu da provjeri taj stav. Propisivanje „isključive“ nadležnosti u čl. 8. Zakona o ništetnosti doista onemogućava određivanje nadležnosti prorogacijom.

⁸⁰ *Milivojević*, toč. 82. – 83.

⁸¹ Presuda Suda EZ-a od 13. srpnja 2000. u predmetu C-412/98, *Group Josi Reinsurance Company SA* protiv *Universal General Insurance Company (UGIC)*, ECLI:EU:C:2000:399.

⁸² Kunda, Ivana; Grgurić, Mihaela. Od zakona do Suda EU-a: predmet 'Milivojević'. U: „Zakonitost“, sv. 1, br. 3 (2019), str. 36. – 37. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:775007>.

slučaj u predmetu Anice Milivojević. Sud EU-a ostavio je domaćem sudu da procijeni je li veza između ugovora o kreditu i profesionalne djelatnosti pružanja usluga turističkog smještaja „tako marginalna i zanemariva da je očito da je taj ugovor u biti bio sklopljen u privatne svrhe“, u kojem bi slučaju sud trebao zaključiti da dužnik ima svojstvo potrošača u smislu Uredbe.⁸³

Četvrto pitanje u predmetu *Milivojević* također se tiče međunarodne nadležnosti. U glavnom postupku radilo se o dvama različitim zahtjevima: prvi je išao na utvrđenje ništetnosti ugovora o kreditu i javnobilježničke založne izjave kojom je osnovana hipoteka kao osiguranje tražbine iz kredita, a drugi je postavljen radi brisanja te hipoteke iz zemljišnih knjiga. Kako bi se ispravno odredila nadležnost, trebalo se prvo opredijeliti radi li se o zahtjevima obveznopravne ili stvarnopravne prirode.

Preciznije, pitanje je bilo mogu li se postupci po tim zahtjevima okarakterizirati kao „postupci čiji su predmet stvarna prava na nekretninama“ u smislu članka 24. točke 1. Uredbe. Pitanje je važno zato što u slučaju potvrdnog odgovora Uredba predviđa isključivu nadležnost države u kojoj se nekretnina nalazi, a takva nadležnost prevladava nad svim drugim vrstama nadležnosti po Uredbi Bruxelles I *bis*.⁸⁴

Sud EU-a podsjetio je da isključiva nadležnost zemlje u kojoj nekretnina leži ne obuhvaća svaki postupak koji se na neki način odnosi na stvarna prava na nekretninama i da postoji sudska praksa u kojoj je razvijeno autonomno tumačenje navedene odredbe Uredbe.⁸⁵

Prvi je zahtjev (na utvrđenje ništetnosti ugovora i založne izjave) Sud EU-a okarakterizirao kao obveznopravni jer se može postaviti samo protiv dužnika. Stoga sudski postupak po tom zahtjevu ne potpada pod uređenje čl. 24. toč. 1 Uredbe. Nasuprot tome, drugi zahtjev tiče se hipoteke koja je stvarno pravo s učincima *erga omnes* (nakon što se valjano osnuje u skladu s nacionalnim pravom) i stoga je za odlučivanje o zahtjevu za brisanje hipoteke iz zemljišnih knjiga isključivo nadležan sud države u kojoj se nekretnina nalazi.⁸⁶

Međutim, ovdje se može primijeniti i čl. 8. toč. 4. Uredbe Bruxelles I *bis* koji uređuje atrakcijsku nadležnost. Takva nadležnost dolazi u obzir jer postoji sadržajna povezanost zahtjeva i istovjetnost tuženika. Sud EU-a utvrdio je da sudovi zemlje u kojoj se nekretnina nalazi, uz isključivu nadležnost u postupku radi brisanja hipoteke, mogu na temelju povezanosti

⁸³ *Milivojević*, toč. 93.

⁸⁴ Kunda, Grgurić, *op. cit.*, str. 38. U tom smislu i *Milivojević*, toč. 98.

⁸⁵ *Milivojević*, toč. 97. – 99.

⁸⁶ *Milivojević*, toč. 101. – 102.

imati i neisključivu nadležnost u postupku radi utvrđenja ništetnosti.⁸⁷ Dakako, takva atrakcija nadležnosti (spajanje postupaka) bit će moguća u praksi samo ako je moguća po nacionalnim procesnim pravilima.⁸⁸ Međutim, atrakcijska nadležnost ne dolazi u obzir ako postoji sporazum o prorogaciji nadležnosti među ugovornim stranama.⁸⁹

Prema tome, ako se one nisu sporazumjele o nadležnosti, po pravu Unije moguća je neisključiva nadležnost suda mjesta gdje se nalazi nekretnina pod hipotekom – koje je u ovim sporovima uvijek mjesto u Republici Hrvatskoj. Takva atrakcija nadležnosti moguća je u hrvatskom procesnom pravu kao objektivna kumulacija po čl. 188. st. 1. Zakona o parničnom postupku.⁹⁰ Potrebno je, dakle, sudu kojem se podnosi tužba radi brisanja hipoteke istovremeno ili naknadno podnijeti i tužbu radi utvrđenja ništetnosti. No u slučaju Anice Milivojević kao i mnogih dužnika RBA zadruge, mogućnost ove atrakcije nadležnosti ne postoji kad god ugovor sadrži klauzulu o izboru nadležnog suda.

5.1.2. Usklađenost s Ugovorom o funkcioniranju Europske unije

Glede materijalnih odredaba Zakona o ništetnosti, odnosno sankcije ništetnosti koju predviđa za određene ugovore o kreditu, Sud EU-a razmatrao je usklađenost sa slobodom pružanja usluga među subjektima iz različitih članica Unije zajamčenom UFEU-om. Naime, Zakon o ništetnosti primjenjuje se i predviđa tu sankciju samo za ugovore s međunarodnim obilježjem (preciznije: samo kad je vjerovnik osoba sa sjedištem izvan Republike Hrvatske, dok na domaće vjerovnike ne utječe) čime ograničava slobodu pružanja usluga ovisno o državnoj pripadnosti vjerovnika. O pitanju opravdanosti izuzeća od te slobode izjasnio se u predmetu *Milivojević* i nezavisni odvjetnik Tanchev, smatrajući da „zbog svoje blanketne prirode“⁹¹, Zakon očito ne ispunjava zahtjeve koje postavlja načelo razmjernosti.

Sud EU-a utvrdio je u osnovi isto, ali promotrivši prvo razdoblje od 1. srpnja 2013. do 30. rujna 2015., navodi da je Zakon u tom razdoblju predstavljao *izravnu* diskriminaciju stranih

⁸⁷ *Milivojević*, toč. 104.

⁸⁸ Kunda, Grgurić, op. cit., str. 39. Autorice ističu da nikako nije moguća atrakcija nadležnosti u suprotnom smjeru, odnosno na sud koji bi bio elektivno ili prorogirano nadležan za obveznopravne zahtjeve.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Zakon o parničnom postupku, SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22.

⁹¹ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Evgenija Tancheva od 14. studenoga 2018. u predmetu C-630/17, Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan – Jagerberg – Wolfsberg eGen, toč. 68.

kreditora.⁹² Naime, prije početka tog razdoblja Hrvatska nije bila članica Unije pa ta sloboda nije ni bila primjenjiva, a nakon tog razdoblja stupio je na snagu izmijenjeni Zakon o potrošačkom kreditiranju koji je učinke Zakona o ništetnosti propisao i za domaće vjerovnike, čime je dokinuo različito postupanje prema stranim u odnosu na domaće osobe.

No, iako je nakon navedenog datuma pravna posljedica propisana tim zakonima (utvrđenje ništetnosti određenih ugovora) postala jednako primjenjiva na „neovlaštene vjerovnike“ neovisno imaju li sjedište u RH ili drugdje, nadalje je Sud EU-a podsjetio da pojam ograničenja može obuhvaćati i takve jednako primjenjive mjere. Iako, dakle, mjera iz Zakon o ništetnosti otada više nije primjenjiva isključivo na strane subjekte, ona utječe na njihov pristup tržištu RH na način da ga „čini manje privlačnim“, a to se po praksi Suda EU-a smatra *neizravnom* diskriminacijom i povredom slobode prekograničnog pružanja usluga.⁹³

Zatim se Sud EU-a upustio u ispitivanje može li se opravdati takvo odstupanje od tržišnih sloboda i poseban tretman stranih osoba, odnosno postoje li razlozi iz članka 52. UFEU-a koji bi omogućili državi da donese takvu mjeru. Hrvatska se vlada, naime, pozvala na zaštitu javnog poretka kao cilj donošenja Zakona o ništetnosti, navodeći i očuvanje ugleda i dobrog funkcioniranja financijskog sektora te zaštitu slabije ugovorne strane i prava potrošača.⁹⁴ No Sud EU-a podsjetio je da gospodarski razlozi ne mogu konstituirati opravdanje iz članka 52., nego da je potrebno dokazati postojanje „stvarne i dovoljno ozbiljne opasnosti koja utječe na temeljni interes društva“⁹⁵. Pritom je država članica dužna provesti analizu prikladnosti i proporcionalnosti mjere te sudu pružiti odgovarajuće dokaze i precizne elemente pomoću kojih se može uvjeriti da mjera ispunjava sve zahtjeve tog načela.⁹⁶

Iako se hrvatska vlada bila sumarno pozvala na to da je Zakon o ništetnosti donesen kao *ultima ratio* jer su „mnogobrojni“ prethodni zakonodavni akti bili neuspješni u postizanju cilja koji se htio ostvariti, Sud EU-a utvrdio je da odgovarajući dokazi o proporcionalnosti mjere nisu podneseni. Stoga je zaključio da se Zakonom prekoračuju granice onoga što je nužno za postizanje cilja. Ponovio je i primjedbu Europske komisije da su bile moguće i manje otegotne mjere – kao što je propisivanje postupanja nadležnih tijela u slučaju povrede prava potrošača.⁹⁷

⁹² Milivojević, toč. 63.

⁹³ Milivojević, toč. 64. i navedena sudska praksa

⁹⁴ Milivojević, toč. 68.

⁹⁵ Milivojević, toč. 67. i navedena sudska praksa.

⁹⁶ Milivojević, toč. 72. i navedena sudska praksa.

⁹⁷ Milivojević, toč. 74.

Hipotetski moglo bi se raditi o različitim oblicima inspekcijskog nadzora i administrativnih sankcija te o prekršajnoj i kaznenoj odgovornosti.

„Očita“ neproporcionalnost Zakona o ništetnosti, koju je istaknuo i nezavisni odvjetnik, vidi se prema mišljenju Suda EU-a u činjenici da taj Zakon „retroaktivnim, općim i automatskim pravilom propisuje ništetnost svih ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima koji su sklopljeni s neovlaštenim vjerovnicima, osim onih koji su u cijelosti ispunjeni“.⁹⁸ Luksemburški sud ocijenio je dakle da Zakon o ništetnosti ima pravo povratno djelovanje.

U teoriji je izneseno mišljenje da bi odluka u predmetu *Milivojević* mogla biti drugačija da je Sud EU-a uzeo u obzir spomenuti stav Ustavnog suda RH o ZPK-u/2015.⁹⁹ Sudu EU-a taj stav po svemu sudeći nije ni bio poznat. Čini se da mu ga sud koji je uputio zahtjev nije podastrio, a ustaljena je praksa Luksemburškog suda da ne ispituje pravni i činjenični okvir pitanja i da ne dopušta da se dovode u pitanje zaključci suda koji upućuje pitanje.¹⁰⁰

Sud EU-a protumačio je ZPK/2015 u skladu s mišljenjem Vrhovnog suda RH – prema kojem taj zakon nema nikakvo povratno djelovanje, nego se primjenjuje samo na ugovore sklopljene nakon njegova stupanja na snagu – suprotno od mišljenja Ustavnog suda prema kojem taj zakon ima kvazipovratno djelovanje (odnosno samo na otvorene ugovore). Ako bi se Sud EU-a priklonio tumačenju Ustavnog suda prema kojem je ZPK/2015 kvaziretroaktivan (i da je to iznimno dopušteno), otpala bi ocjena o različitom tretiranju domaćih i stranih vjerovnika u razdoblju od 1. 7. 2013. do 30. 9. 2015. godine, odnosno ocjena o izravnoj diskriminaciji stranih osoba jer bi oba zakona djelovala unatrag i propisivala istu sankciju neovisno o domicilu kreditora. Materljan smatra da bi bez postojanja izravne diskriminacije Zakon o ništetnosti mogao biti smatran kompatibilnim pravu Unije.¹⁰¹ Međutim, teza je dosta upitna imajući na umu stav Suda EU-a o nedopuštenosti i neizravne diskriminacije.¹⁰² Također ostaje pitanje bi li se Sud EU-a složio s dopustivosti nepravne retroaktivnosti kako ju je opisao Ustavni sud.

⁹⁸ *Milivojević*, toč. 73.

⁹⁹ Materljan, *op. cit.*, str. 23. – 24.

¹⁰⁰ Materljan, *op. cit.*, str. 23.

¹⁰¹ Materljan, *op. cit.*, str. 23. – 24.

¹⁰² Vidi: *Milivojević*, toč. 57. i navedena sudska praksa.

5.2. Položaj vjerovnika

Posljedica utvrđenja povrede tržišne slobode Unije u prethodnom postupku pred Sudom EU-a jest dakako obveza nacionalnih sudova država članica da izuzmu iz primjene nacionalni propis koji nije usklađen s pravom Unije.¹⁰³ U brojnim parnicama nakon ove odluke Suda EU-a hrvatski su suci upravo to i činili odbijajući u parnicama zahtjeve za utvrđenje ništetnosti¹⁰⁴ iako se neki sudovi na tu odluku nisu obazirali.¹⁰⁵ Na pravomoćno okončane postupke presude Suda EU-a nemaju utjecaja.¹⁰⁶

Vjerovnik svakako može ostati pri svojim prethodnim tvrdnjama da Zakon o ništetnosti nije primjenjiv na konkretan slučaj, ali se sad može pozivati i na to da nakon presude Suda EU-a taj zakon više nije uopće primjenjiv u hrvatskom pravnom poretku na temelju doktrine o nadređenosti prava Unije.¹⁰⁷

U parnici se stoga može pozivati na prestanak postojanja pravne osnove za tužbu i tražiti odbijanje zahtjeva dužnika. Budući da je ovrha odgođena do trenutka pravomoćnosti odluke u parnici, vjerovnik može tražiti nastavak ovrhe ako je taj trenutak nastupio (u slučaju da ju sud ne nastavi već po službenoj dužnosti).

Međutim, ako odluka u parnici još nije donesena, nije sasvim jasno kako se postaviti prema odgodi ovrhe po Zakonu o ništetnosti nakon presude *Milivojević*. Sud EU-a nije se uopće dotaknuo pitanja ovrhe jer mu ono nije ni bilo postavljeno. U teoriji je izneseno mišljenje da ne bi trebalo odobravati odgodu ovrhe po tom zakonu ako je većina odredbi, i to suštinskih, proglašena nekompatibilnom pravu Unije.¹⁰⁸ Velik dio domaćih sudova sukladno tome odbijao je prijedloge za odgodu odnosno žalbe ovršenika.¹⁰⁹

¹⁰³ Čapeta, Tamara; Rodin, Siniša. Osnove prava Europske unije. Narodne novine, Zagreb, 2011., str. 160. – 161.

¹⁰⁴ V. npr. presude navedene u bilj. 24. Zanimljivo je primijetiti kako suci primjenjuju raznoliku terminologiju za označavanje pojma izuzimanja propisa iz primjene kao što je „isključenje primjene“, „zabrana primjene“ ili čak „stavljanje izvan snage“ što teorija ne podupire.

¹⁰⁵ Presude domaćih sudova koje nisu u skladu s presudom *Milivojević* iako su donesene nakon nje spominju se u: Materljan, *op. cit.*, str. 13. i Hoško, *op. cit.* str. 117.

¹⁰⁶ Rončević, Vladimir. *Učinci presuda Suda EU s osvrtnom na predmet broj C-630/17 - Milivojević/Raiffeisenbank*. Notarius, 18. 3. 2019. Dostupno na: <https://www.notarius.hr/aktualno/u-sredistu/37273>.

¹⁰⁷ Vrhovni sud tako je odlučio već u presudi br. 1564/2018-2 od 9. listopada 2019.

¹⁰⁸ Marko Bratković i Antun Bilić na 230. tribini Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Kluba pravnika grada Zagreba, u: Hoško, *op. cit.*, str. 113. – 114.

¹⁰⁹ V. npr. Županijski sud u Splitu, rješenje br. 14 Gž Ovr-457/2019-2 od 8. travnja 2019., Županijski sud u Splitu, rješenje br. Gž Ovr-503/2019-2 od 23. srpnja 2019., Županijski sud u Varaždinu, rješenje br. 26 Gž Ovr-85/2019-3 od 16. kolovoza 2019., Županijski sud u Rijeci, rješenje br. Gž Ovr-660/2019-2 od 6. prosinca 2019.

5.3. Položaj dužnika

Dužnicima u ovršnom postupku i dalje ostaje mogućnost tražiti obustavu ili odgodu ovrhe po općim pravilima OZ-a. Ako se radi o potrošaču, može pokušati sa zaštitom po Zakonu o potrošačkom kreditiranju. Međutim, neki su sudovi¹¹⁰ smatrali da se argumentacija iz presude *Milivojević* o ZNUKMO-u odnosi i na ZPK/2015 odnosno da ni taj zakon ne može imati retroaktivnu primjenu usprkos stavu Ustavnog suda RH iz odluke broj U-I-4455/2015 kojom ZPK/2015 ocjenjuje suglasnim Ustavu. Podsjetili su da je presuda *Milivojević* donesena nakon te odluke te da pravo Unije ima prednost pred suprotnim nacionalnim izvorima prava.¹¹¹

Osim toga, postoji jasan stav Vrhovnog suda da ZPK/2015 nije uopće primjenjiv na ugovore koji su sklopljeni izvan RH odnosno da za rješenje spora nisu mjerodavne nikakve odredbe hrvatskog materijalnog prava: ni ZPK ni odluka Ustavnog suda.¹¹²

6. TREĆA PROMJENA: ODLUKA USTAVNOG SUDA

6.1. Donošenje odluke

Iste godine kad je Zakon o ništetnosti donesen podneseno je Ustavnom sudu RH nekoliko prijedloga za ocjenu ustavnosti tog zakona, a postupak je pokrenut 3. studenog 2020. na temelju spojenih prijedloga devetero predlagatelja, među kojima je osam trgovačkih društava iz Republike Austrije i jedno domaće trgovačko društvo.¹¹³ Navodili su da je Zakon nesuglasan s brojnim odredbama Ustava kao i pojedinim odredbama međunarodnih sporazuma, misleći pritom na UFEU i pozivajući se na povredu tržišnih sloboda utvrđenu u prethodnom postupku pred Sudom EU-a.

¹¹⁰ Županijski sud u Šibeniku, presuda br. Gž-21/2020-2 od 26. siječnja 2021., Županijski sud Dubrovniku, presuda br. 8 Gž-963/2020-4 od 8. prosinca 2021., toč. 20.

¹¹¹ Vidi i presudu Županijskog suda u Zadru br. 12 Gž-289/2021-2 od 12. travnja 2021., u kojem je predmetu vjerovnik kao tuženik ponudio istu argumentaciju (toč. 4. presude), a sud zaključio da nema retroaktivne primjene ZPK-a/2015, no ne temeljem odluke *Milivojević*, nego izravno na temelju Ustava RH (toč. 19).

¹¹² Vrhovni sud Republike Hrvatske, rješenje br. Revd 3557/2020-2 od 2. ožujka 2021. i rješenje br. Revd 5124/2021-2 od 15. ožujka 2022.

¹¹³ Predlagatelji su bili Posojilnica Bank eGen sa sjedištem u Klagenfurtu, Raiffeisenbank Bad Radkersburg-Klöch eGen iz Bad Radkersburga, Raiffeisenlandesbank Kärnten – Rechenzentrum und Revisionsverband iz Klagenfurta, Raiffeisenverband Steiermark iz Raaba, Poliklinika Smile d.o.o. Opatija, Heta astalna službaet resolution AG iz Klagenfurta, Raiffeisenbank Mittleres Lavanttal eGen iz St. Andra im Lavanttal, Volksbank Kärnten eG iz Klagenfurta am Wörtherseea i ERSTE GROUP BANK AG iz Beča.

Argumenti predlagatelja postavljeni su dosta široko. Jedan dio je formalne prirode i tiče se različitih nedostataka pri donošenju Zakona: među ostalim, da je donesen bez prethodno utvrđene ustavne osnove, bez opravdana razloga za hitni postupak te bez savjetovanja sa zainteresiranom javnošću, a tvrdili su i da Zakon sadrži cirkularne definicije.¹¹⁴

Nadalje, predlagatelji su prigovarali da nije jasno postavljen pojam „ugovora sklopljenih u Republici Hrvatskoj“ te su upućivali na već postojeće razlike u shvaćanjima sudova i različite načine utvrđivanja te okolnosti (bilo ispitivanjem svjedoka, bilo oslanjanjem na zakonsku predmnjevu iz ZOO-a).¹¹⁵

Jedna je predlagateljica osporila postojanje legitimnog cilja Zakona o ništetnosti jer da je „donesen radi ostvarenja cilja koji ne proizlazi ni iz njegovog naziva, ni iz službeno deklariranog cilja njegovog donošenja, a ni iz njegovog sadržaja“¹¹⁶. Ona navodi da postoji razlika između proklamiranog cilja – uspostavljanja zakonitosti u određenim kreditnim odnosima kad vjerovnik ne ispunjava propisane uvjete – te stvarnog cilja zakona: retroaktivnog zahvata države u privatnopravne odnose i „sanacije posljedica“ poslova sklopljenih u prošlosti.¹¹⁷ Ista je predlagateljica prigovorila i obrazloženju konačnog prijedloga Zakona u kojem se navodi da „u zadnje vrijeme dolazi do improvizacija, neujednačenih i dvojbenih odstupanja u sudskoj praksi“ te je postavila pitanje „je li moguće u demokratskoj državi utemeljenoj na načelu diobe vlasti [...] opravdati zakon koji svoj *raison d'être* crpi iz ocjene zakonodavca o nezakonitom načinu rada sudova u određenoj vrsti predmeta“.¹¹⁸

Više predlagatelja pozivalo se na načelo zabrane diskriminacije upućujući na to da Zakon o ništetnosti predviđa različite posljedice ovisno o svojstvima osoba u odnosima koje uređuje. Tako smatraju neopravdanom diskriminacijom sljedeće situacije: Zakon propisuje da će ugovori s neovlaštenim stranim vjerovnicima biti ništetni, ali ugovori s neovlaštenim domaćim vjerovnicima (onima koji posluju bez dozvole HNB-a) neće biti; Zakon se primjenjuje na mikro i male poduzetnike, ali ne i na srednje i velike¹¹⁹; Zakon se ne primjenjuje na Republiku Hrvatsku i druge osobe javnog prava iako su i one prekogranično zaduživale¹²⁰; te konačno,

¹¹⁴ Odluka U-I-3678/2017, toč. 9.

¹¹⁵ Odluka U-I-3678/2017, toč. 9.1. – 10.

¹¹⁶ Odluka U-I-3678/2017, toč. 13.1.

¹¹⁷ Odluka U-I-3678/2017, toč. 13.1.

¹¹⁸ Odluka U-I-3678/2017, toč. 13.3.

¹¹⁹ Čl. 1. st. 1. al. 4. Zakona o ništetnosti.

¹²⁰ Čl. 1. st. 1. al. 1. – 3. Zakona o ništetnosti.

Zakon se ne primjenjuje na ugovore koji su u cijelosti ispunjeni¹²¹, čime po njihovu mišljenju stavlja u nepovoljniji položaj dužnike koji su uredno otplatili kredite od onih koji nisu.¹²²

Dio predlagatelja smatrao je da se Zakonom o ništetnosti nerazmjerno zadire u pravo vlasništva i da se pravnim posljedicama koje propisuje zapravo provodi potpuno izvlaštenje bez naknade, te da se Zakonom izigravaju legitimna očekivanja kreditora koji su poslovali s hrvatskim dužnicima.¹²³

Saborski zastupnik Marin Škibola u svom očitovanju osporavao je osnovanost svih prigovora predlagatelja. Među ostalim navodio je kako u Zakonu o ništetnosti nema diskriminacije stranih osoba u odnosu na domaće zato što ne postoje domaće osobe na koje bi se taj zakon odnosio. Nadalje tvrdio je da kad bi se hipotetski i pojavili domaći „neovlašteni vjerovnici“ u smislu tog zakona, oni bi potpadali u doseg kaznenih sankcija RH, dok bi strani neovlašteni vjerovnici ostali izvan domašaja hrvatskog zakonodavstva kad ne bi bilo tog zakona.¹²⁴ Glede diskriminacije srednjih i velikih poduzetnika u odnosu na mikro i male poduzetnike, navodio je kako je ona opravdana budući da se potonji mogu smatrati slabijom ugovornom stranom koju država može i treba štiti.¹²⁵

Vlada RH u svom očitovanju kritizirala je stav predlagatelja o neprimjerenosti sankcije predviđene Zakonom o ništetnosti. Dok su predlagatelji smatrali da bi sankcija trebala biti javnopravne prirode, odnosno iz područja kaznenog, prekršajnog ili upravnog prava, Vlada je navodila kako bi problem bio nerješiv bez primjene građanskopravne sankcije (to jest proglašenja određenih ugovora ništetnim) jer da jedino građanskopravne sankcije mogu iznimno imati povratno djelovanje.¹²⁶ Dakako, Vlada pritom polazi od pretpostavke da postoji situacija nezakonita poslovanja koje je već proizvelo određene učinke, odnosno prava i obveze za ugovorne strane, i to takva da se jedino može ispraviti naknadno donesenim propisom, koji stoga nužno mora biti retroaktivan.

Ustavni se sud nije pobliže osvrnuo ni na jedan od prigovora predlagatelja kao ni na zaprimljena očitovanja Vlade RH i zastupnika Škibole, nego je podsjetio da je tijekom ovog postupka

¹²¹ Čl. 3. st. 2. Zakona o ništetnosti.

¹²² Odluka U-I-3678/2017, toč. 14. – 14.4.

¹²³ Odluka U-I-3678/2017, toč. 15. – 15.1.

¹²⁴ Odluka U-I-3678/2017, toč. 17.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Odluka U-I-3678/2017, toč. 17.1.

donesena presuda Suda EU-a u predmetu *Milivojević*. Jedino što je u ovoj odluci izraženo kao stav Ustavnog suda je sljedeće:

„Ustavni sud prihvaća stajališta i argumentaciju Suda EU-a iz te presude.

Polazeći od te argumentacije Ustavni sud utvrđuje da je ZNUKMO u nesuglasnosti s vladavinom prava kao najvišom vrednotom ustavnog poretka Republike Hrvatske. Ustavni sud utvrđuje da je, uz navedeno, ZNUKMO u nesuglasnosti i s člankom 141.c Ustava.“¹²⁷

Iz tako navedenih razloga Ustavni sud ukinuo je Zakon o ništetnosti.

S tom odlukom nisu se složili svi suci Ustavnog suda te su joj priložena dva izdvojena mišljenja. Sudac Branko Brčić smatrao je da je Zakon zapravo suglasan Ustavu¹²⁸, a sudac Goran Selanec smatrao je da je argumentacija ustavnosudske većine potpuno pogrešna. On nije iznosio svoj stav o usklađenosti Zakona s Ustavom, nego je kritizirao upravo to što se u odluci ne obrazlaže usklađenost ni s jednim od supstancijalnih jamstava propisanih hrvatskim Ustavom već jedino s institucionalnim načelima vladavine prava i prvenstva prava Unije.¹²⁹

U prilično oštro intoniranom mišljenju Selanec navodi kako je ustavnosudska većina takvom „logikom automatizma“ – prema kojoj povreda tržišne slobode Unije koju je utvrdio Sud EU-a automatski znači i povredu Ustava – svela Ustavni sud „na ulogu sličnu onoj koju ima protočni bojler“.¹³⁰ On podsjeća na davno utvrđeni stav da je pravni poredak Europske unije usko povezan, ali u konačnici zaseban i autonoman od pravnih poredaka država članica te da stoga takva automatizma ne može biti. Podsjeća da bi u praksi posljedice bile iste i da je Ustavni sud ocijenio Zakon sukladnim Ustavu – naime, i dalje bi postojala obveza hrvatskih sudova da zakon izuzmu iz primjene pozivajući se na presudu *Milivojević* na temelju doktrine o prvenstvu prava EU-a.

Selanec navodi da se Ustavni sud ovakvom argumentacijom zapravo sakrio iza autoriteta Luksemburškog suda i izbjegao važna ustavnopravna pitanja koja ovaj predmet otvara – poput

¹²⁷ Odluka U-I-3678/2017, toč. 20. *Nota bene*, članak 141.c Ustava Republike Hrvatske nosi naslov „Pravo Europske unije“, a u numeraciji pročišćenog teksta Ustava iz NN 85/2010 dan mu je broj „članak 145.“.

¹²⁸ Sudac Brčić temelji argumentaciju na tezi o nenadležnosti Suda EU-a za odnose nastale prije pristupanja Uniji te na tezi (koju pobliže ne obrazlaže) da su ugovori bili ništetni i bez ZNUKMO-a, koji pak da je „u funkciji vladavine prava“. Vidi: Branko Brčić, izdvojeno mišljenje u odnosu na odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske u predmetima broj: U-I-3678/2017, U-I-3699/2017, U-I-4364/2017, U-I-4602/2017, U-I-297/2018, U-I-682/2018, U-I-729/2018, U-I-2092/2018, U-I-2706/2018 od 3. studenoga 2020.

¹²⁹ Goran Selanec, izdvojeno mišljenje u odnosu na odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske u predmetima broj: U-I-3678/2017, U-I-3699/2017, U-I-4364/2017, U-I-4602/2017, U-I-297/2018, U-I-682/2018, U-I-729/2018, U-I-2092/2018, U-I-2706/2018 od 3. studenoga 2020.

¹³⁰ *Ibid.*

pitanja retroaktivnosti Zakona, koje je „elegantno izbjegao“ i Sud EU-a jer mu nije bilo bitno za odluku. Zaključuje kako „većina unutar ovog sastava Ustavnog suda još uvijek nije osvijestila da ovakva ‚logika automatizma‘ [...] otvara mogućnost da u nekom budućem slučaju, gdje se neće složiti sa ‚stajalištima i argumentacijom‘ Suda Europske unije, ta većina sebi dopusti ovlast ocjenjivati ta ista stajališta i argumente. U tom smislu unutarnja logika ovakva ‚ustavnopravnog‘ pristupa većine predstavlja (prikrivenu) prijetnju samim temeljima pravnog poretka Europske unije.“¹³¹

U svakom slučaju, Zakon o ništetnosti ukinut je ovom odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske te od 27. studenog 2020. godine nije više na snazi¹³² nakon oko dvije i pol godine važenja.

6.2. Položaj dužnika

Iako bi trebalo smatrati da je tako već od presude *Milivojević*, ukidanjem Zakona o ništetnosti definitivno je prestala postojati pravna osnova tužbe koju je dužnik podignuo na temelju tog zakona jer je prestalo važenje Zakona u hrvatskom pravnom poretku. Stoga dužnikov zahtjev za utvrđenje ništetnosti ugovora o kreditu treba odbiti.¹³³

Ovrha protiv dužnika odgođena na temelju čl. 6. Zakona o ništetnosti trebala bi se nastaviti po službenoj dužnosti po pravomoćnosti odluke o odbijanju tužbenog zahtjeva. Dužnicima u ovršnom postupku i dalje ostaje mogućnost tražiti odgodu ovrhe po općim pravilima OZ-a i eventualno ZPK-a.

6.3. Položaj vjerovnika

Nakon odbijanja dužnikova tužbenog zahtjeva i nastavka odgođene ovrhe, vjerovnik može provesti ovrhu i namiriti svoje potraživanje iz raskinutog ugovora o kreditu. Ukidanjem Zakona o ništetnosti vratilo se isto stanje kao prije njegova donošenja, ali se zbog primjene Zakona provedba ovrhe produžila za nekoliko godina.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² U skladu s odredbom čl. 55. st. 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu (NN 99/99, 29/02, 49/02) prema kojoj je relevantan dan objave odluke u „Narodnim novinama“ ako Ustavni sud ne odredi drugi rok.

¹³³ V. npr. Županijski sud u Varaždinu, presuda br. 11 Gž Ovr-189/2021-2 od 8. lipnja 2021., Županijski sud u Velikoj Gorici, presuda br. 20 Gž Zk-787/2021-2 od 2. veljače 2022.

Ipak, ni propast Škibolina zakona nije okončala slučaj RBA zadruga. Najnoviji moment je presuda Suda Europske unije u predmetu *Kuhar protiv Addikobank* na temelju koje domaći sudovi odobravaju odgodu ovrhe dok se u parnici ne ispita eventualno postojanje nepoštenih ugovornih odredaba kao razloga za njegovu ništetnost.¹³⁴

7. ZAKLJUČAK

Brojni su hrvatski građani u prvom desetljeću 2000-ih godina uzimali kredite od nekoliko austrijskih kreditno-štednih zadruga iz bankarske grupacije Raiffeisen (tzv. RBA zadruga). Jedan dio dužnika nije uredno vraćao kredite te su vjerovnici raskidali ugovore i pokretali ovršne postupke na nekretninama dužnika koje su bile opterećene hipotekom kao osiguranjem tražbina iz tih kredita. Mnogi dužnici tada su pokušali ishoditi odgodu ovrhe, istovremeno u parnicama tražeći utvrđenje ništetnosti ugovora o kreditu odnosno jednostranih javnobilježničkih akata na temelju kojih su zasnovane hipoteke, pozivajući se prvenstveno na Zakon o potrošačkom kreditiranju (nakon njegovih izmjena i dopuna iz NN 102/2015 odnosno na dodanu glavu IV.b) te na Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjem sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom (tzv. Škibolin zakon).

Oba ta zakona propisuju ništetnost ugovora o kreditu koje je sklopio vjerovnik bez potrebnih ovlaštenja Hrvatske narodne banke (odnosno drugih nadležnih tijela) za poslovanje u Republici Hrvatskoj, oba zakona omogućuju odgodu ovrhe do pravomoćnosti parnice o ništetnosti te oba imaju određeni povratni učinak budući da uređuju neke pravne odnose nastale prije njihova stupanja na snagu. Ustavni sud Republike Hrvatske odlučio je u postupku ocjene ustavnosti da je ZPK/2015 kvaziretroaktivan no suglasan Ustavu odnosno da se njegove odredbe o ništetnosti ugovora mogu primjenjivati na tzv. otvorene ugovore. Suprotno tomu, Vrhovni sud smatrao je da se te odredbe ne mogu primjenjivati na ugovore sklopljene prije njegova stupanja na snagu, čemu se priklonio velik dio županijskih sudova. Stoga su oni uglavnom odbijali zahtjeve dužnika za utvrđenje ništetnosti ugovora, ne pronalazeći u ostalim domaćim propisima razloge za njihovu ništetnost.

Može se argumentirati da su takve odluke pogrešne ako se uzme da pravna mišljenja Ustavnog suda imaju prednost pred onima Vrhovnog suda. No važno je napomenuti da u tim sporovima

¹³⁴ Vidi rješenja navedena u bilj. 28.

sudovi nisu pronašli nepoštene ugovorne odredbe nego se njihova ništetnost mogla isticati samo na temelju glave IV.b ZPK-a/2015, odnosno na temelju izostanka vjerovnikovih ovlaštenja za poslovanje u Hrvatskoj.

U svakom slučaju, dio dužnika RBA zadruga ostao je izvan domašaja tog zakona jer je on primjenjiv samo na dužnike potrošače te kredite u iznosu do milijun kuna. Škibolin zakon usvojen je jednoglasno u Hrvatskom saboru upravo kako bi se pomoglo dužnicima RBA zadruga koji su se suočili s ovrhama i to neovisno o njihovom svojstvu potrošača i iznosu kredita.

Mediji u Hrvatskoj imaju tendenciju da ovrhe tematiziraju iz gledišta dužnika koji se suočavaju s deložacijama, zazivajući čak državnu intervenciju koja bi ih spriječila – vjerojatno na tragu slučaja *Franak* – a takav je diskurs prevladao i u saborskoj raspravi. Pritom se rijetko čuju pravnički pogledi na to pitanje odnosno uvažavanje interesa vjerovnika za naplatom svoje tražbine. Škibolin zakon donesen je pod pretpostavkom da su krediti RBA zadruga „*de facto* nezakoniti“, ali zapravo nije argumentirano po kojoj bi zakonskoj osnovi ugovori bili nevaljani u trenutku sklapanja. Pored toga, Škibola je u prijedlogu Zakona iznio tvrdnju da domaći sudovi „kao po dogovoru“ nezakonito odobravaju ovrhe po takvim ugovorima, tako da je potrebna zakonodavna intervencija kako bi sudovi počeli suditi u korist dužnika.

S odmakom od nekoliko godina od njegova donošenja, važenja i ukidanja, može se reći da *lex Škibola* nije uspio u svojoj namjeri. Čini se da je glavna mana tog zakona što se uopće ne odnosi na osobe kojima je bio namijenjen: naime, Škibolin zakon pisan je tako da uređuje samo određene ugovore koji su sklopljeni u Republici Hrvatskoj, a u mnogim parnicama utvrđeno je da je mjesto sklapanja kredita RBA zadruga u Austriji te su tužbeni zahtjevi odbijani. Velik broj domaćih sudova zaključio je ono što su RBA zadruge i tvrdile: da se radilo o poslovanju austrijskih kreditnih institucija s hrvatskim državljanima koje se odvijalo u Austriji i bilo zakonito po hrvatskim i austrijskim propisima važećim u to vrijeme.

Ipak, mnogi su ovršni sudovi odobrali po tom Zakonu odgodu ovrhe do pravomoćnosti parnice bez da bi utvrđivali mjesto sklapanja (i posljedično samu primjenjivost Zakona). No kako su u parnicama dužnici gubili, izgleda da je za njih praktično jedina „dobrobit“ Škibolina zakona to što je odgodio trenutak provedbe ovrhe. Može se stoga zaključiti da je država (odnosno Sabor i Vlada) donošenjem takvog zakona dužnicima dala samo lažnu nadu i zapravo učinila medvjedu uslugu.

No čak i da je teritorijalno i personalno polje primjene zakona drugačije postavljeno, ostao bi problem njegove vremenske primjene. Zakon se ne odnosi na ispunjene ugovore (odnosno dužnike koji su uredno otplatili kredit) budući da bi to nesumnjivo bilo pravo retroaktivno djelovanje propisa koje bi se teško moglo opravdati pred Ustavnim sudom. Kako je poznato iz odluke o ustavnosti ZPK-a, stav je Ustavnog suda da neprava retroaktivnost (zakonski zahvat u pravne odnose koji su u tijeku) može biti iznimno dozvoljena. No time nastaje stanje da Zakon različito tretira dužnike koji su ugovor ispunili od onih koji nisu – iako su i jedni i drugi bili strana navodno nezakonitog ugovora – koje je bilo problematizirano u prijedlozima za ocjenu ustavnosti Škibolina zakona kao nepravedno.

Predlagatelji su postavili brojna druga pitanja njegove usklađenosti s Ustavom, od kojih vrijedi ponoviti pitanje: može li se u demokratskoj državi opravdati zakon koji svoj razlog postojanja crpi iz ocjene zakonodavca o nezakonitom radu sudbene vlasti? Usto je više predlagatelja osporavalo opravdanost povratnog djelovanja Škibolina zakona, ocjenjujući ga nedopuštenim retroaktivnim zahvatom države u privatne ugovorne odnose i posljedično u imovinu vjerovnika.

Glede usklađenosti Škibolina zakona s pravom Unije, Luksemburški sud imao je u predmetu *Milivojević* laganu zadaću utvrditi da se njegove odredbe o sudskoj nadležnosti protive Uredbi Bruxelles I *bis*. Kad je pak riječ o njegovim odredbama o ništetnosti ugovora, Sud EU-a zaključio je da one pretjerano ograničavaju slobodu pružanja usluga među subjektima iz različitih članica Unije, a pritom nije ulazio u pitanje dopustivosti njihova povratnog djelovanja *per se* budući da mu nije ni bilo potrebno za ocjenu o nesuglasnosti s tržišnom slobodom Unije.

Kad je godina dana po donošenju presude *Milivojević* Ustavni sud Republike Hrvatske donio odluku o ukidanju Zakona o ništetnosti, ostali smo uskraćeni za odgovore tog važnog tijela državne vlasti na spomenuto pitanje, kao i na sva druga zanimljiva ustavnopravna pitanja iznikla iz slučaja RBA zadruga. Naime, Ustavni sud u svojoj odluci o neustavnosti ZNUKMO-a nije naveo ništa osim da „prihvaća stajališta i argumentaciju Suda EU-a iz te presude“. Takvim obrazloženjem Ustavni je sud izbjegao pojasniti što ne valja s tekstom Škibolina zakona iz vizure hrvatskog Ustava i prava.

Po ocjeni domaćih sudova, ovi su kreditni poslovi bili pravno gledano čisti. Prema tome su i za štetne posljedice po dužnike u vidu ovrha i deložacija „krivi“ oni sami jer su slobodno ulazili u ove obvezne odnose. A za štetne posljedice za RBA zadruge kao vjerovnike, u vidu produženja procesa naplate njihovih tražbina na temelju primjene zakona koji je kasnije ukinut, odgovorna je (u političkom ako ne u pravnom smislu) država koja je takav zakon odlučila donijeti.

LITERATURA

Knjige i članci

- Bilić, Antun. Ništetnost ugovora kad je njegovo sklapanje zabranjeno samo jednoj strani, *Pravo u gospodarstvu*, sv. 58, br. 3 (2019), str. 449 – 469.
- Čapeta, Tamara; Rodin, Siniša. Osnove prava Europske unije. Narodne novine, Zagreb, 2011.
- Hoško, Tena u autoriziranu izlaganju s Antunom Bilićem, Presuda Suda EU-a u predmetu Milivojević protiv Raiffeisenbank, u: Bratković, Marko (ur.), Godišnjak tribina Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Kluba pravnika Grada Zagreba, 2019. i 2020. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021., str. 97. – 126.
- Kunda, Ivana; Grgurić, Mihaela. Od zakona do Suda EU-a: predmet 'Milivojević', *Zakonitost*, sv. 1, br. 3 (2019), str. 31. – 40. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:775007>
- Maganić, Aleksandra. Pravno shvaćanje Vrhovnog suda RH o valjanosti ugovora o konverziji, *Pravo i porezi*, br. 6 (2020), str. 65. – 69.
- Materljan, Igor. Moguća primjena Zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima usprkos presudi Milivojević, *Odvjetnik*, god. 93, br. 4, 2020., str. 10. – 32.
- Metelko, Igor. Osvrt na prvi ogledni postupak u RH i prava korisnika konvertiranih kredita s valutnom klauzulom u CHF. Informator br. 6629. od 29. 5. 2020. Dostupno na: <https://informator.hr/strucni-clanci/osvrt-na-prvi-ogledni-postupak-u-rh-i-prava-korisnika-konvertiranih-kredita-s-valutnom-klauzulom-u-chf>.
- Rončević, Vladimir. *Primjena Zakona o ništetnosti u sudskoj praksi*. IUS-INFO, 27. 8. 2018. Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/35148>.
- Rončević, Vladimir. *Učinci presuda Suda EU s osvrtom na predmet broj C-630/17 - Milivojević/Raiffeisenbank*. Notarius, 18. 3. 2019. Dostupno na: <https://www.notarius.hr/aktualno/u-sredistu/37273>.

Zakonodavni akti

- Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, Službeni list Europske unije – posebno izdanje na hrvatskom jeziku, glava 15., sv. 012, str. 24. – 29.
- Ovršni zakon, NN br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20.
- Ovršni zakon, NN br. 57/96, 29/99, 42/00, 173/03, 194/03, 151/04, 88/05, 121/05, 67/08.
- Prijedlog zakona o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjem sklopljenih u Republici Hrvatskoj, s Konačnim prijedlogom zakona, P.Z. br. 121, 13. travnja 2017.

- Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, protokoli, prilozi Ugovoru o funkcioniranju Europske unije, izjave priložene završnom aktu Međuvladine konferencije na kojoj je donesen Ugovor iz Lisabona potpisan 13. prosinca 2007., tablice ekvivalenata, Službeni list Europske unije, br. C 202/2016, str. 1. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT>.
- Ustav Republike Hrvatske, NN br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
- Ustavni zakon o Ustavnom sudu, NN 99/99, 29/02, 49/02.
- Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena), Službeni list Europske unije, broj L 351 od 20.12.2012, str. 1.
- Zakon o deviznom poslovanju, NN br. 96/03, 140/05, 132/06, 150/08, 92/09, 133/09, 153/09, 145/10, 76/13, 52/21.
- Zakon o javnom bilježništvu, NN 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16.
- Zakon o međunarodnom privatnom pravu, NN 101/17.
- Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježima sklopljenih u Republici Hrvatskoj, NN br. 72/17, 131/20.
- Zakon o obveznim odnosima, NN br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21.
- Zakon o parničnom postupku, SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22.
- Zakon o potrošačkom kreditiranju, NN br. 75/09, 112/12, 143/13, 147/13, 9/15, 78/15, 102/15, 52/16.
- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, NN 53/91, 88/01.
- Zakon o sudovima, NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22.
- Zakon o zaštiti potrošača, NN 19/22.
- Zakon o zaštiti potrošača, NN 79/07, 125/07, 75/09, 79/09, 89/09, 133/09, 78/12, 56/13.

Sudska praksa

- Hrvatska narodna banka, Sektor za bonitetne regulative i supervizije, mišljenje ur. broj: 500/2013-1232/1-VFR-ŽJ od 9. listopada 2013.
- Općinski građanski sud u Zagrebu, presuda br. 139 P-148/18-18 od 4. rujna 2020.
- Općinski građanski sud u Zagrebu, predmet posl. br. Ovr-3617/2012.

- Sud Europske unije, mišljenje nezavisnog odvjetnika Evgenija Tancheva od 14. studenoga 2018. u predmetu C-630/17, Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan – Jagerberg – Wolfsberg eGen, ECLI:EU:C:2018:908
- Sud Europske unije, presuda od 14. veljače 2019. u predmetu C-630/17, Anica Milivojević protiv Raiffeisenbank St. Stefan – Jagerberg – Wolfsberg eGen, ECLI:EU:C:2019:123.
- Sud Europske unije, presuda od 26. lipnja 2019., u predmetu C-407/18, Aleš Kuhar i Jožef Kuhar protiv Addiko Bank d.d., ECLI:EU:C:2019:537.
- Sud Europske zajednice, presuda od 13. srpnja 2000. u predmetu C-412/98, Group Josi Reinsurance Company SA protiv Universal General Insurance Company (UGIC), ECLI:EU:C:2000:399.
- Ustavni sud Republike Hrvatske, odluka br. U-I-3678/2017 i dr. od 3. studenoga 2020. i dva izdvojena mišljenja sudaca, NN br. 131/20.
- Ustavni sud Republike Hrvatske, rješenje br. U-I-4455/2015 od 4. travnja 2017. Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2015B4455AI>.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Zaključci sa sastanka predsjednika Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske s predsjednicima građanskih odjela županijskih sudova održanog 11. i 12. travnja 2016. u Šibeniku, br. Su-IV-155/16 od 12. travnja 2016.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanog 15. lipnja 2018., br. Su IV-148/2018.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Izvod iz zapisnika sa sastanka predsjednika Građanskih odjela županijskih sudova i Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanog 11. ožujka 2022. u Zagrebu, br. Su IV-87/2022.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, presuda br. 1564/2018-2 od 9. listopada 2019.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, rješenje br. Revd 3557/2020-2 od 2. ožujka 2021.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, rješenje br. Revd 5124/2021-2 od 15. ožujka 2022.
- Županijski sud u Bjelovaru, presuda br. Gž-165/2021-2 od 7. svibnja 2021.
- Županijski sud u Bjelovaru, presuda br. Gž-529/2021-4 od 25. svibnja 2021.
- Županijski sud u Dubrovniku, presuda br. 8 Gž-963/2020-4 od 8. prosinca 2021.
- Županijski sud u Karlovcu, presuda br. Gž-64/2019-2 od 2. listopada 2019.
- Županijski sud u Karlovcu, rješenje br. Gž Ovr-80/2022-2 od 21. ožujka 2022.
- Županijski sud u Osijeku, rješenje br. Gž Ovr-486/2018-2 od 20. rujna 2018.
- Županijski sud u Puli-Pola, rješenje br. Gž-638/16 od 8. siječnja 2018.
- Županijski sud u Puli-Pola, rješenje br. Gž-633/2021-2 od 25. studenog 2021.
- Županijski sud u Puli-Pola, presuda i rješenje br. Gž-220/2019-2 od 14. rujna 2020.
- Županijski sud u Rijeci, rješenje br. Gž Ovr -1182/2017-2 od 9. travnja 2018.
- Županijski sud u Rijeci, rješenje br. Gž Ovr-660/2019-2 od 6. prosinca 2019.

- Županijski sud u Rijeci, presuda br. Gž-1829/2019-2 od 28. listopada 2021.
- Županijski sud u Rijeci, rješenje br. Gž Ovr-178/2022-2 od 9. lipnja 2022.
- Županijski sud u Splitu, rješenje br. 26 Gž Ovr-163/2018-2 od 21. lipnja 2018.
- Županijski sud u Splitu, rješenje br. Gž Ovr-1355/2018-2 od 31. listopada 2018.
- Županijski sud u Splitu, rješenje br. 14 Gž Ovr-457/2019-2 od 8. travnja 2019.
- Županijski sud u Splitu, rješenje br. Gž Ovr-503/2019-2 od 23. srpnja 2019.
- Županijski sud u Splitu, presuda br. Gž-37/2020-2 od 20. veljače 2020.
- Županijski sud u Splitu, rješenje br. 14 Gž Ovr-268/2021-2 od 8. lipnja 2021.
- Županijski sud u Splitu, presuda br. Gž-1477/2021-2 od 19. siječnja 2022.
- Županijski sud u Šibeniku, presuda br. Gž-21/2020-2 od 26. siječnja 2021.
- Županijski sud u Šibeniku, presuda br. Gž-924/2020-2 od 1. veljače 2021.
- Županijski sud u Varaždinu, rješenje br. Gž-451/17 od 14. rujna 2017.
- Županijski sud u Varaždinu, rješenje br. Gž-1512/16 od 8. veljače 2018.
- Županijski sud u Varaždinu, presuda br. 15 Gž-1383/18-2 od 30. listopada 2018.
- Županijski sud u Varaždinu, rješenje br. 26 Gž Ovr-85/2019-3 od 16. kolovoza 2019.
- Županijski sud u Varaždinu, presuda br. 12 Gž-1860/2019-2 od 18. prosinca 2019.
- Županijski sud u Varaždinu, rješenje br. 9 Gž Ovr-649/2019-2 od 16. prosinca 2020.
- Županijski sud u Varaždinu, presuda br. 11 Gž Ovr-189/2021-2 od 8. lipnja 2021.
- Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, rješenje br. Gž Ovr-1289/17-3 od 24. siječnja 2018.
- Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, rješenje br. Gž-1705/17-2 od 8. studenoga 2018.
- Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, presuda i rješenje br. Gž-42/2018-8 od 29. siječnja 2019.
- Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, presuda br. Gž-46/2021-4 od 16. kolovoza 2021.
- Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, rješenje br. Gž Ovr-27/2022-2 od 18. siječnja 2022.
- Županijski sud u Velikoj Gorici, presuda i rješenje br. Gž-2001/2015 od 13. rujna 2017.
- Županijski sud u Velikoj Gorici, presuda br. 20 Gž Zk-787/2021-2 od 2. veljače 2022.
- Županijski sud u Zadru, rješenje br. Gž 821 /2017-2 od 16. studenog 2018.
- Županijski sud u Zadru, rješenje br. Gž Ovr-575/18-2 od 4. siječnja 2019.
- Županijski sud u Zadru, rješenje br. 20 Gž Ovr-502/17-2 od 16. siječnja 2019.
- Županijski sud u Zadru, presuda i rješenje br. 6 Gž-441/2020-2 od 10. lipnja 2020.
- Županijski sud u Zadru, presuda br. 12 Gž-289/2021-2 od 21. travnja 2021.
- Županijski sud u Zagrebu, rješenje br. 71 Gž Ovr-17/2022-2 od 11. veljače 2022.

Medijski napisi

- *Fiuman.hr*, „Izglasan *lex Škibola*: Riječki zastupnik spasio desetke tisuća ljudi od ovrha i deložacija“. Dostupno na: <https://www.fiuman.hr/izglasani-lex-skibola-rijecki-saborski-zastupnik-spasio-desetke-tisuca-ljudi-od-ovrha-i-delozacija/>.
- HRT – Vijesti. Oporba u Saboru zatražila moratorij na ovrhe (26. 2. 2015.). Dostupno na: <https://arhiv-vijesti.hrt.hr/273662/oporba-trazi-moratorij-na-ovrhe>.
- Klepo, Marina. „Unatoč europskoj presudi, sud u Puli odbio provesti ovrhu“, *Jutarnji.hr* (23. 7. 2020.). Dostupno na: <https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/unatoc-europskoj-presudi-sud-u-puli-odbio-provesti-ovrhu-10433281>.
- Novi list, „Riječki zastupnik srušio RBA kredite: *Lex Škibola* mnoge bi mogao izvući iz dužničkog ropstva“, 15. srpnja 2017. Dostupno na: <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/rijecki-zastupnik-srusio-rba-kredite-lex-skibola-mnoge-bi-mogao-izvuci-iz-duznickog-ropstva/>.